

•
ANALELE ȘTIINȚIFICE
ALE
UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA”
DIN IAȘI
(SERIE NOUĂ)

ISTORIE

TOM LXXI
2025

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Nelu Zugravu (Iași), Neculai Bolohan (Iași), Alexandru-Florin Platon (Iași), Petronel Zahariuc (Iași), Ștefan S. Gorovei (Iași), Maria Magdalena Székely (Iași), Cristian Ploscaru (Iași), Claudiu Topor (Iași), Gabriel Leanca (Iași), Gheorghe Iacob (Iași), Ovidiu Buruiană (Iași), Victor Spinei, membru al Academiei Române (Iași), Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române (Cluj-Napoca), Ovidiu Cristea (București), Rudolf Dinu (București), Antal Lukács (București), Ion Eremia (Chișinău), Ion Varta (Chișinău), Dennis Deletant (Londra), Carol Iancu (Montpellier), Hans-Christian Maner (Mainz).

COMITETUL DE REDACȚIE:

Laurențiu Rădvan (redactor șef),
Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Ionuț Nistor, Adrian-Bogdan Ceobanu,
Adrian Vițalaru (secretar de redacție),
Mihai-Bogdan Atanasiu (secretar de redacție).

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în textele publicate revine în exclusivitate autorilor.

Manuscrisele, cărțile și revistele propuse pentru schimb,
ca și orice corespondență se vor trimite redacției:

Laurențiu Rădvan

Facultatea de Istorie
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
B-dul Carol I 11,
700506, Iași, România
Tel.: 40-(0)232-20.12.74
e-mail: radvan@uaic.ro

ISSN 1221-843X
eISSN 2821-4617
Printed in Romania

CUPRINS

Andi Mihalache, <i>Seninul întortocheat al cerului: cromatică, istorie și cultură (I)</i>	7
Daniel Mirea, <i>Datarea a patru documente din timpul lui Sigismund de Luxemburg și al lui Vlad Dracul</i>	47
Alexandru Simon, Petru Aron, Iancu de Hunedoara și Mehmed al II-lea în ajunul bătăliei de la Belgrad: informații dintr-un „raport venețian de sinteză” de la sfârșitul lunii aprilie 1456	73
Livia-Ioana Potop, <i>Instrumente notariale din Transilvania medievală: considerații privind păstrarea și transmiterea unor surse arhivistice mai puțin obișnuite</i>	91
Mihai Covaliu, <i>Între diplomație și primejdie. O misiune moldovenească la Veneția (1505-1506)</i>	101
Andrei Constantin Sălăvăstru, <i>Rebels for the faith: The Sorbonne's seditious propaganda during the French Wars of Religion</i>	113
Gheorghe Lazăr, <i>Despre logofeții de taină ai Cancelariei Țării Românești. Studiu de caz: Iane Dâmboviceanu</i>	129
Elena Bedreag, <i>Înrudiri, cheltuieli și alte „mărunțușuri” în câteva documente patrimoniale din veacul al XVIII-lea</i>	157
Iulian Moga, <i>Saint Xenia's Feigned Foolishness</i>	179
Alexandru Gorea, <i>Focul din 1784 și reconfigurarea centrului puterii domnești la Iași</i>	191

Laurențiu Rădvan, <i>Considerații cu privire la un plan rusesc al Focșanilor (1828)</i>	211
Simion-Alexandru Gavriș, <i>Centralism și autonomie locală în legislația administrativă a guvernării Lascăr Catargiu (1871-1876)</i>	225
Simion Câlția, <i>Reglementarea prețului pâinii în București (sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea)</i>	237
Tamara Botez, <i>„Monarhia de rol” și portul popular ca formă de legitimare în România (sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX)</i>	259
Ciprian-Lucrețius Suciu, Florin Marinescu, <i>Duhovnici români la Sfântul Munte Athos: superiorul Antipa Dinescu</i>	275
Claudiu-Lucian Topor, <i>România în vecinătatea războiului: chestiunea înarmărilor între 1914 și 1916</i>	287
Ana-Maria-Ioana Lupășteanu, <i>Război și propagandă în Bucovina austriacă. Misiunea lui Nathan Eidinger la București (1915)</i>	309

Bianca Șendrea, <i>Structura mării proprietăți și agricultura din Transilvania după reforma agrară din 1921</i>	319
Ionel Doctoru, <i>Sediul Legației române de la Paris (1922-1930). Între aspirații și realitate</i>	333
Bogdan-Alexandru Schipor, <i>Dragoș Cotlarciuc, an (almost) unknown expert on Baltic Region at the Romanian Ministry of Foreign Affairs, 1938-1939</i>	343
Árpád Hornyák, <i>Depiction of Hungarians in 20th century Serbian history textbooks</i>	353
Geanina-Ancuța Costăș, <i>Relații culturale româno-britanice: o analiză a programului de schimburi culturale (1963-1965)</i>	369
Iana Balan, <i>Imperative politice, schimburi culturale și strategii universitare. Lectori ieșeni de limba română la Universitățile din Polonia în anii 1967-1989</i>	381
Lucica Iorga, Lucian Leuștean, <i>Tribulații în cadrul lagărului socialist: întâlnirea de la Ialta (2 august 1971), cu România personaj principal în absența (un document și câteva considerații)</i>	409
Victor Rizescu, <i>Marxism și naționalism, continuitate și ruptură. Două teme de sociologie istorică în patru etape ale istoriei românești</i>	437

<i>Recenzii și note bibliografice</i>	449
Duane W. Roller, <i>Imperiul Mării Negre. Gloria și decăderea lumii lui Mitridate cel Mare</i>, trad. Sergiu-Adrian Adam, București, Editura Humanitas, 2025, 372 p. (Alex-Marian Cornea); Martyn Rady, <i>Habsburgii. Ambiția de a stăpâni lumea</i>, traducere din limba engleză de Lia Decei, prefată de Matei Cazacu, București, Editura Corint, 2023, 585 p. (Ana-Maria-Ioana Lupășteanu); Avram Iancu – un om între oameni. <i>Lucrările Conferinței Internaționale: Avram Iancu – 200 de ani de la naștere: omul, contemporanii, epoca</i>, Deva, 9-10 mai 2024, coord. Ioan Bolovan, Ioan Sebastian Bara, Cluj-Napoca, Editura Academiei Române, Centrul de Studii Transilvane, 2024, 713 p. (Constantin Ciobanu); Pierre-Antoine Dessaux: <i>Vermicelles et coquillettes. Histoire d'une industrie alimentaire française</i>, Tours, Presses Universitaires François-Rabelais, 2023, 308 p. (Simion Călția); Carmen-Sorina Rîjnoveanu (coord.), <i>The wars of independence, diplomacy and society. New perspectives and approaches on the Great Eastern Crisis 1875-1878. Războaiele de independență, diplomație și societate. Noi perspective și abordări privind Marea Criză Orientală 1875-1878</i>, București, Editura Militară, 2023, 284 p. (Maria Cerniș); <i>Relații politice și militare româno-otomane-turce 1878-1989: documente</i>, volumul I, 1878-1938 = <i>Romanian-Ottoman-Turkish Political and Military Relations 1878-1989: documents</i>, volume I, 1878-1938, coord. Carmen-Sorina Rîjnoveanu, responsabil de vol. Manuel Stănescu, București, Editura Militară, 2023, 559 p. (Andrei Grigoraș); Eduard Andrei, Laurențiu Vlad, <i>Două istorii ale participării României la Expoziția Universală de la New York (1939-1940)</i>, Târgoviște, Cetatea de scaun, 2024, 281 p. (Mădălin Anghel); Constantin Hlihor, <i>Cu mâinile altora: România și războaiele prin intermediari în Africa (1970-1985)</i>, București, Corint, 2025, 364 p. (Teodor-Petru Bărgăoanu).	
<i>Abrevieri</i>	473

Imperative politice, schimburi culturale și strategii universitare. Lectori ieșeni de limba română la Universitățile din Polonia în anii 1967-1989

Abstract: After World War II, Romanian-Polish relations developed under the influence of Moscow, both states becoming part of the socialist bloc. Academic cooperation was formalized through bilateral treaties, a significant example being the 1970 agreement between the „Al. I. Cuza” University of Iași and the „Maria Curie-Skłodowska” University of Lublin. This partnership facilitated the sending of lecturers from Iași (such as Ioan Sârbu, Ioan Lobiuc or Natalia Cantemir) to the universities of Lublin and Krakow. The role of the professors from Iași was a complex one. First, it is the educational and cultural one that involved teaching the Romanian language, history and literature, along with organizing events to promote Romanian culture. Second, it is the political role, because at that time the lecturerships also served as instruments of state propaganda. Although the 1970s were a period of intense academic growth and exchange, the following decade marked a decline due to economic difficulties and bureaucratic barriers. Despite these obstacles, the activity of the lecturers was considered fruitful, managing to train specialists and maintain a constant interest in Romanian culture in Poland.

Keywords: University of Iași, Romanian language lectureships, academic relations, cultural relations, Romanian-Polish relations.

Relațiile internaționale ale *Alma Mater Iassiensis* în perioada comunistă reprezintă un subiect interesant prin faptul că metamorfozele și evoluția acestora reflectă politica regimului instaurat la București după cel de-al Doilea Război Mondial. Deschiderea sau izolarea Bucureștiului față de „lagărul socialist” sau față de Occident s-au reflectat în activitatea și plecările profesorilor ieșeni în centrele universitare și de cercetare din străinătate. Importanța cercetării acestor legături este una esențială, deoarece în acest fel identificăm recunoașterea internațională a Universității din Iași, nivelul cercetării și a procesului didactic, dar și schimbul de experiență care a fost întotdeauna benefic pentru evoluția și performanțele instituțiilor de învățământ superior.

* Muzeograf IA, doctor în Istorie, Muzeul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România; iana.balan@yahoo.com.

Cercetarea acestei chestiuni ar merita mai multă atenție, ținând cont de dinamica și tipul relațiilor academice. Istoriografia problemei este una limitată, ceea ce demonstrează necesitatea dezvoltării și aprofundării domeniului. Pornind de la studiul istoricului Alexandru-Florin Platon¹, care oferă o perspectivă generală asupra relațiilor internaționale ale Universității ieșene în perioada 1945-1989, mai sunt disponibile doar câteva studii tematice ale lui Ionuț Nistor² sau intervențiile noastre în ultimele numere ale revistei Muzeului Universității din Iași, *Historia Universitatis Iassiensis*³. Aceste studii propun inițiative spre o cercetare amplă a stagiilor de documentare și specializare științifică, predare, participări la conferințe științifice, practică de specializare sau de studiu și alte tipuri de schimburi academice ale profesorilor și studenților Universității ieșene. De asemenea, *Anualele Universității* și fondul arhivistic din cadrul Arhivei Generale a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași sunt surse documentare fundamentale pentru cercetarea subiectului.

Relațiile Universității din Iași, atât cu instituțiile din Occident cât și din Estul Europei, reprezintă domeniul nostru de interes. Totuși, reducem aria de cercetare la „lagărul socialist”, accentuând relațiile cu Republica Populară Polonă. Evenimentul de la care a pornit acest proiect a fost expoziția *De aceeași parte a Cortinei de Fier* vernisată în 2019, care marca 30 de ani de la căderea regimurilor comuniste în Europa. Împreună cu echipa Muzeului am încercat să reconstituim, cu ajutorul fotografiilor, documentelor, medaliilor sau obiectelor primite de Universitatea din Iași cu prilejul momentelor aniversare, universul relațiilor academice pe care instituția ieșeană le-a avut cu universități din statele socialiste până în 1989. De asemenea, în urma cercetării subfondului Rectorat din cadrul Arhivei Universității am identificat documente referitoare la colaborarea cu partea poloneză, care s-a dovedit a fi una foarte fructuoasă. Astfel, cercetarea noastră s-a concretizat în alte două expoziții ce au avut ca tematică relațiile româno-polone: *Lectori polonezi la Universitatea din Iași. Trecut și prezent* și *Mobilități ale studenților ieșeni la Universitățile din Polonia*.

Aceste evenimente sunt puncte de reper pentru studiul de față în care ne propunem să analizăm imaginea de ansamblu a relațiilor politice româno-polone după cel de-al Doilea Război Mondial și cum au influențat ele relațiile culturale? Care au fost etapele și pe cine menționăm printre inițiatorii unei colaborări dintre Universitatea din Iași cu Universitățile din R.P. Polonă? Cum au evoluat relațiile

¹ Alexandru-Florin Platon, *Relațiile internaționale ale Universității (1945-1989)*, în Gheorghe Iacob, Alexandru-Florin Platon (coord.), *Istoria Universității din Iași*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2010, p. 615-639.

² Ionuț Nistor, *Diplomatie culturelle et militantisme idéologique. L'Université de Iași et le milieu académique est-allemand à la fin des années '50 et au début des années '60 du XXe siècle*, în *HUI*, I (2010), p. 151-166; idem, *Romanian-Polish academic exchanges in the 70s*, în *AȘUI*, LXVI (2020), p. 401-414.

³ Iana Balan, *Schimburi academice româno-sovietice în perioada Războiului Rece*, în *HUI*, XI (2020), p. 125-164; eadem, *Studenții străini în URSS. Experiențe formative în spațiul sovietic ale profesorului Ariton Vraciu*, în *HUI*, XII (2021), p. 163-198.

Universității din Iași cu cele din R.P. Polonă? Care au fost bazele juridice și dacă au existat asemenea acte? Care a fost rolul lectorilor ieșeni la Universitățile din R.P. Polonă? Ce loc au ocupat relațiile dintre cele două medii academice în ansamblul relațiilor culturale și academice dintre cele două state? Pe baza cercetării documentelor din Arhiva Universității din Iași, a *Anuarelor Universității* și a fondului Nataliei Cantemir din cadrul Colecției Speciale a BCU Iași vom încerca să răspundem la aceste întrebări și să analizăm dezvoltarea relațiilor Iași-Cracovia-Varșovia-Lublin.

Relațiile româno-polone după război

Viața politică și relațiile internaționale ale României după cel de-al Doilea Război Mondial au cunoscut o schimbare radicală comparativ cu perioada interbelică. Regimul instaurat la București, vulnerabil din punct de vedere politic, a fost unul subordonat Moscovei, a urmat directivele și principiile URSS pe plan internațional, ceea ce i-a permis de fapt rezistența pe plan intern și extern⁴. Astfel, au încetat relațiile tradiționale cu Vestul, iar sprijinul politic intern și extern avea să vină doar din partea Moscovei și al democrațiilor populare. Caracterul juridic al acestor relații s-a fundamentat prin tratatul de prietenie semnat în 1948 cu Uniunea Sovietică⁵, iar relațiile dintre democrațiile populare au fost reglementate în perioada 1947-1948 printr-o serie de tratate bilaterale⁶. Aceste înțelegeri, cu caracter economic, în special, au reprezentat un factor primar al realinierii politicii externe, dezvoltarea relațiilor economice între statele satelit ale Moscovei înlocuiau absența partenerilor occidentali interbelici și, în același timp, consolidau integrarea statelor într-un sistem economic comun, autarhic și interdependent⁷.

Reluarea relațiilor româno-polone după cel de-al Doilea Război Mondial reprezintă un subiect sensibil în ciuda regăsirii celor două state de aceeași parte a Cortinei de fier, în „lagărul socialist”. După o colaborare bună în perioada interbelică, în 1938 misiunile diplomatice au fost ridicate la rang de ambasadă, inițierea acestora după cea de-a doua conflagrație mondială pornea de pe un fundament problematic din cauza faptului că în timpul conflictului cele două state au luptat în tabere diferite. Inițiativa i-a aparținut guvernului Groza. Astfel, la 20 august 1945, ministrul de externe Gheorghe Tătărăscu i-a scris generalului Susaikov, locțiitorul președintelui Comisiei Aliate de Control, unde exprima intenția guvernului român de a restabili relațiile diplomatice cu Polonia, Iugoslavia și China. Tătărăscu cerea medierea părții sovietice, din moment ce Bucureștiul nu avea contacte cu aceste țări. Pe 8 septembrie, guvernul sovietic și-a dat

⁴ Cezar Stanciu, *Devotați Kremlinului: alinierea politicii externe românești la cea sovietică în anii '50*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2008, p. 25.

⁵ *Ibidem*, p. 32-33.

⁶ *Ibidem*, p. 33.

⁷ Idem, *Frăția socialistă. Politica RPR față de țările lagărului socialist. 1948-1964*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2009, p. 49.

consimțământul și a comunicat Unității Naționale a Poloniei stabilirea de relații diplomatice normale cu România. Pe 18 septembrie 1945, s-au stabilit relații între cele două țări la nivel de legăție, iar pe 11 noiembrie au fost ridicate la nivel de ambasadă. Aceste inițiative diplomatice au ameliorat legăturile dintre cele două state, au urmat relații relativ pozitive, cu simpatie reciprocă la nivel politic, dar marcate de unele neînțelegeri financiare⁸. Totuși, cele două țări au încheiat relații comerciale, Polonia fiind una dintre puținele țări în afară de URSS cu care România a încheiat asemenea acorduri⁹. De asemenea, pe 26 ianuarie 1949, a fost semnat Tratatul de Prietenie, Colaborare și Asistență Mutuală între România și Polonia¹⁰.

Apropierea și cooperarea economică au atins și nivelul cultural, pornind de la promovarea socialismului ca parte integrantă a politicii propagandistice generale a „lagărului socialist”. Astfel, fiecare parte a acestui sistem a promovat imaginea pozitivă a vecinilor și a sistemului socialist, unitatea și sentimentul de solidaritate al acestora, iar „căile comune” și rezultatele excelente au reprezentat de fapt o metodă de a demonstra succesul, dar și credibilitatea regimului¹¹. Această politică s-a reflectat și în cazul relațiilor culturale română-polone. Astfel, în 1946, Polonia a înființat Institutul Polonez, cu scopul de a îmbunătăți cunoașterea reciprocă a celor două popoare. Drept răspuns la această acțiune, în 1947, România a înființat la Varșovia Asociația de Prietenie polono-română. Apoi, la 27 februarie 1948, a fost semnată Convenția culturală româno-poloneză la nivel de guverne ce avea obiective politice și propagandistice clare: popularizarea reciprocă prin înființarea unor centre culturale, a unor lectorate de limba română și poloneză în cele două țări, realizarea de schimburi de artiști și savanți din diferite domenii etc.¹²

În deceniul șase al secolului XX, aceste relații au fost marcate de un declin, fiind afectate de atitudinea conducerii de la București. Astfel, Bucureștiul nu a trimis reprezentanți la comemorarea a zece ani de la eliberarea lagărului de la Auschwitz, nici la concursul Chopin sau Târgul de la Poznań¹³. Conducerea de la Varșovia a interpretat negativ aceste absențe, chiar ca o lipsă de respect, ambasadorul român la Varșovia afirma că „forurile poloneze nu ne priveau cu ochi buni”¹⁴. Totuși, expoziția românească de artă grafică vernisată în Polonia, prezența memorabilă a tinerilor români la Festivalul tineretului de la Varșovia, succesele dirijorului Mazini și ale artistului Săcăreanu au sensibilizat partea polonă și au motivat deschiderea unor schimburi culturale pentru anul 1956¹⁵. Însă rămâne

⁸ Idem, *Devotați Kremlinului*, p. 158.

⁹ *Ibidem*, p. 160.

¹⁰ *Ibidem*, p. 162.

¹¹ *Ibidem*, p. 164.

¹² *Ibidem*.

¹³ Paul Nistor, *Propagandă și politică externă românească în secolul XX*, Iași, Institutul European, 2013, p. 131.

¹⁴ *Ibidem*

¹⁵ *Ibidem*, p. 131-132.

viabilă afirmația că în 1955 Polonia nu avea o părere bună despre România¹⁶. În același timp, partea românească considera că vizita lui Gheorghe Gheorghiu Dej și Chivu Stoica în Polonia în 1955 a schimbat treptat atitudinea polonezilor, deoarece relația dintre cele două țări păreau pe un curs liniștit¹⁷, însă evenimente ulterioare aveau să marcheze din nou evoluția acesteia.

Momentul Budapesta 1956 a influențat relațiile București – Varșovia. Se presupune că partea polonă și-ar fi orientat relațiile cu unele state în funcție de poziția acestora față de evenimentele din octombrie 1956 din R.P. Ungară¹⁸. De fapt, din punct de vedere economic, relațiile dintre cele două state au cunoscut un curs ascendent, în timp ce relațiile politice încă din 1953-1956 au intrat într-un curs descendent. Schimbarea pare a fi justificată de faptul că Varșovia căuta propria cale, în timp ce Bucureștiul rămânea aliniat Moscovei, cel puțin pe plan extern. Totodată, fidelitatea politicii românești față de Kremlin a provocat o oarecare neîncredere liderilor poloni, dar cele două țări au continuat politica de dezvoltare a relațiilor bilaterale¹⁹.

Un alt episod tensionat al relațiilor româno-polone a fost în contextul stabilirii relațiilor diplomatice între RPR și RFG fără consultarea Varșoviei, pornind de la faptul că Polonia nu avea un tratat cu vest-germanii. Ulterior, semnarea tratatului de recunoaștere a frontierei comune pe linia Oder-Niesse în decembrie 1970 și semnarea unui acord similar între URSS și RFG în august 1970 a dus la relaxarea relațiilor diplomatice²⁰.

Treptat, relațiile româno-polone se îmbunătățiseră și au cunoscut o apropiere nu doar la nivel politic, dar s-a pus accent pe extinderea colaborării culturale și științifice²¹. Vizitele reciproce nu aveau doar un fundament politic și economic, dar au devenit și motive de dezvoltare a în plan cultural și științific. Astfel, încă din timpul vizitei din 1969 a lui Ștefan Jędrychowski, ministrul polon al Afacerilor Externe, s-a discutat, la inițiativa părții române, despre înființarea Departamentului de Limba Română la Universitatea din Varșovia și deschiderea în cele două capitale a sălilor de lectură sau a unor centre culturale. Aceeași problemă, de constituire (prin reciprocitate) a centrelor de cultură la București și Varșovia, a fost printre chestiunile discutate în timpul vizitei în România a ministrului Culturii și Artelor din R.P. Polonă, Lucjan Motyka, în iunie 1969. Totuși, Tratatul de prietenie, cooperare și asistență reciprocă, semnat în 1970, a reprezentat punctul culminat al reconcilierii româno-polone, atât din punct de vedere politic și economic, cât și cultural²².

¹⁶ *Ibidem*, p. 167.

¹⁷ *Ibidem*, p. 168.

¹⁸ Cezar Stanciu, *Devotați Kremlinului*, p. 167.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Ionuț Nistor, *Romanian-Polish academic exchanges*, p. 403-404.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*, p. 404

Relațiile culturale bilaterale au ocupat un loc important în portofoliul politicianilor de la București și Varșovia. Rezultatul acestora s-a concretizat prin inaugurarea, în 1967, a Lectoratului de Limba Română la Universitatea Jagiellonă din Cracovia, apoi a Societății de Limbă și Cultură Română, iar în anul universitar 1969/1970, prin inaugurarea Catedrei de limba română, la aceeași universitate²³. Ulterior, în iunie 1970, Ministerul Educației din România a elaborat trei proiecte de colaborare directă: între Universitatea din București și Universitatea din Varșovia, între Universitatea din Cluj Napoca și Universitatea din Cracovia și între Universitatea din Iași și Universitatea din Lublin. Acestea s-au bazat pe articolul 11 din Acordul de colaborare culturală și științifică dintre RSR și Republica Populară Polonă pentru anii 1970/1971. Toate cele trei acorduri au avut texte similare, prevăzând: schimbul de profesori pentru conferințe și documentare, în cadrul unei pregătiri practice de cel mult 21 de zile pe an, schimbul de publicații, de planuri editoriale și de programe de studii²⁴. În acest fel, anii '70 deschid o nouă etapă a relațiilor culturale româno-polone, cu o dezvoltare semnificativă a relațiilor inter-universitare, în urma cărora s-au semnat acte bilaterale între Universități, iar beneficiarii primari au fost profesorii și studenții care s-au bucurat de schimburi de experiență, specializări și proiecte comune.

„Prietenia româno-polonă” – colaborări academice Iași-Cracovia-Varșovia-Lublin

Acordul de colaborare culturală și științifică dintre RSR și R.P. Polonă a fost actul fundamental pentru evoluția relațiilor academice româno-polone. Pe baza planului de executare a acestui acord și a deciziei Ministerului Educației privind Universitatea din Iași, s-a stabilit o colaborare directă cu Universitatea „Maria Curie-Skłodowska” din Lublin, semnată la 25 iulie 1970²⁵. Acest act a fost reînnoit în 1971, 1973 și 1977, cu unele completări minime, de obicei s-au păstrat principiile evocate în primul document. Această colaborare s-a dovedit a fi una dintre cele mai longevive și productive ale Universității ieșene din perioada comunistă. Universitatea din Lublin a fost, alături de Universitatea din Jena (RDG) și cea din Debrecen (R.P. Ungară), una din instituțiile cu care s-au încheiat primele acorduri de colaborare și care au funcționat aproape până la căderea regimului comunist²⁶. Acordul cu Universitatea „Maria Curie-Skłodowska” din Lublin fusese precedat de schimburi academice Iași-Cracovia-Varșovia-Lublin. Cadrele didactice de la Iași au plecat în Polonia la diferite manifestări științifice sau la cursuri de specializare realizate în cadrul Tratatului de prietenie româno-polon. Fluxul acestor schimburi a fost nesemnificativ, fiind și perioade de blocaj.

²³ *Ibidem*, p. 406-407.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, p. 407.

²⁶ Alexandru-Florin Platon, *op. cit.*, p. 618.

De menționat este faptul că Iașul avea să rămână în urma Bucureștiului din punctul de vedere al predării limbii polone. La Universitatea din București, studiul limbii polone, la fel ca și al altor limbi slave, a început în anul 1949, titularul acestor cursuri fiind Ion Constantin Chițimia (1908-1996), specialist în literatură veche și folclor. Acesta a urmat o specializare în Polonia între 1934-1938 și a devenit un excelent cunoscător al limbii, culturii și literaturii polone. Prima promoție de absolvenți fusese pregătită integral de profesorul Chițimia, iar după 1953 au fost angajați mai mulți specialiști: Elena Deboveanu (1953), Victor Jeglinski (1954), Elena Timofte (1955) etc.²⁷ În acest timp și în aceeași perioadă, la Iași nu am identificat studiul limbii polone, ci doar al limbii ruse și al slavei vechi. Inițiativa de înființare a unei catedre de limbi slave în cadrul Facultății de Litere am remarcat-o în adresa ministrului M. Vlădescu încă din 29 martie 1905²⁸. În schimb, profesorii Universității din Iași au efectuat o serie de deplasări la marile universități din Polonia. Totodată, Universitatea din Iași a avut oaspeți din Polonia, atât pentru documentare, cât și pentru predare sau participare la manifestările științifice.

În mai 1961, un grup de profesori de la Iași, Elena Jeanrenaud, Mihai Todossia, Aurel Loghin și Constantin Ciuhodaru, au plecat la Lublin la sesiunea științifică a Universității, organizată cu ocazia prieteniei româno-polone²⁹. Ulterior, în anul universitar 1962/1963, profesorul Adolf Haimovici a susținut conferințe în Polonia³⁰, iar de la Lublin a venit profesorul A. Teske³¹. Pentru schimb de experiență a plecat în Polonia Mihai Constantineanu³², iar Petru Jitariu, șeful Catedrei de fiziologie-biologie, a vizitat Universitățile din Lublin și Cracovia³³.

În anii academici 1961/1962 și 1962/1963, Universitatea din Iași a fost vizitată de o delegație constituită din geografi de la Universitățile din Varșovia, Cracovia și Lublin³⁴. Partea ieșeană a răspuns acestor vizite prin deplasarea lui Vasile Pavelcu în noiembrie 1962 la Universitățile din Lublin, Varșovia și Cracovia, pentru schimb de experiență și identificarea unei posibilități de colaborare cu Catedra de psihologie a Universității din Lublin prin realizarea unui studiu comun³⁵. De asemenea, în 1962, câțiva studenții din anul IV au efectuat practica în producție timp de trei săptămâni la un combinat din Lublin³⁶.

²⁷ Constantin Geambașu, *Contribuția poloniștilor universitari la promovarea limbii și culturii polone în România*, în *Polonia și România – de la vecinătate istorică la parteneriatul european*, Materialele simpozionului Zilele Culturii Polone, Suceava, 25-27 iulie 2008: ediția a X-a, Suceava, Grup Mușatinii, 2009, p. 287.

²⁸ ANI, fond Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, Rectoratul, dosar 684/1904-1905, f. 259.

²⁹ *Anuarul Universității „Al. I. Cuza” din Iași 1960-1961*, p. 17.

³⁰ *Anuarul Universității „Al. I. Cuza” din Iași 1961-1962, 1962/1963*, p. 68.

³¹ *Ibidem*, p. 104.

³² *Ibidem*, p. 234.

³³ *Ibidem*, p. 191.

³⁴ *Ibidem*, p. 201.

³⁵ *Ibidem*, p. 415.

³⁶ *Ibidem*, p. 127.

Printre vizitele reciproce oficiale a fost vizita rectorului Universității din Lublin, Leopold Seidler,³⁷ în decembrie 1962, și ulterior vizita în Polonia, pe 23 mai 1964, a delegației de la Iași cu ocazia sărbătoririi a 600 de ani a Universității din Cracovia³⁸. Ion Țiba a plecat la Universitatea Jagiellonă din Cracovia³⁹, apoi între 1 octombrie 1963 - 1 octombrie 1964 la Catedra de geografie fizică a activat Szalkicezawna Bronislava din Lublin⁴⁰. În cadrul schimburilor culturale între țări, Facultatea de Drept a primit vizita lui Ceslan Gofron de la Universitatea „Maria Curie-Skłodowska” din Lublin⁴¹. Schimbul de experiență cu străinătatea s-a remarcat prin A.Wacsmundzki de la Catedra de chimie fizică de la Universitatea din Lublin, care a fost la Iași în anul universitar 1965/1966⁴². Tot în cadrul schimbului de experiență, Sergiu Căraușu a fost în Polonia⁴³. În noiembrie 1968, Dan Petrovanu a ținut o conferință la Universitatea din Lublin și la Institutul de matematică al Academiei poloneze de Științe din Cracovia⁴⁴. În octombrie 1970, la sesiunea științifică a Universității ieșene a fost invitat profesorul S. Golab de la Universitatea din Cracovia⁴⁵. În mai 1971, la Varșovia, Dumitru Trocin a susținut o comunicare la Institutul de filologie polonă⁴⁶. În 1972, matematicianul Vasile Cruceanu a plecat în Polonia la o manifestare științifică⁴⁷, V. Teodorescu a plecat cu o bursă, iar V. Asăcăliței și Dinu Marin au răspuns și ei invitației părții polone⁴⁸. Profesorii chimiști Raluca Mocanu și Anișoara Bold au plecat în 1974 în R.P. Polonă pentru a participa la conferințe științifice⁴⁹ la fel și Ichil Benditer, Natalia Cantemir și Mihai Nistor, care au fost invitați pentru a participa la sesiuni științifice⁵⁰. Rezultatul palpabil al acestor schimburi academice s-a manifestat păstrarea legăturilor și dezvoltarea lor pe termen lung, iar în privința unor proiecte comune acestea s-au materializat prin publicațiile comune cu Universitatea din Lublin⁵¹ (mai multe reviste de specialitate sau *Analele științifice ale Universității* au avut și colaboratori din Polonia⁵²).

În anii '70, vizitele reciproce pot fi ușor semnalate, iar acestea cunosc un avânt vizibil după semnarea, pe 25 iulie 1970, a Înțelegerii de colaborare directă între Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași – Republica Socialistă România și

³⁷ *Ibidem*, p. 259.

³⁸ *Anuarul Universității „Al. I. Cuza” din Iași 1963-1964*, p. 12.

³⁹ *Ibidem*, p. 233.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 165.

⁴¹ *Ibidem*, p. 191.

⁴² *Anuarul Universității „Al. I. Cuza” din Iași 1965-1966*, p. p. 105

⁴³ *Anuarul Universității „Al. I. Cuza” din Iași 1967-1968*, p. 147.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 46.

⁴⁵ *Anuarul Universității „Al. I. Cuza” din Iași 1969-1970*, p. 49.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 14.

⁴⁷ ANI, fond Comitetul Județean PCR Iași, dosar 7/1972, f. 44.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ ANI, fond Comitetul Județean PCR Iași, dosar 6/1974, f. 179.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Anuarul Universității „Al. I. Cuza” din Iași 1961-1962, 1962/1963*, p. 268.

⁵² *Anuarul Universității „Al. I. Cuza” din Iași 1967-1968*, p. 362.

Universitatea „Maria Curie-Skłodowska” din Lublin – Republica Populară Polonă. Aceasta a fost încheiată în conformitate cu prevederile Planului de aplicare a Acordului de colaborare culturală și științifică între guvernul RSR și guvernul R.P. Polone pe anii 1970-1971. Înțelegerea prevedea un amplu proces de colaborare didactică și științifică între cele două părți, schimb de experiență și publicații, deplasări și specializări reciproce la cele două Universități⁵³.

Ulterior, au fost semnate mai multe acte bilaterale ce au urmărit consolidarea colaborării Universității din Iași cu cea din Lublin. Astfel, în 1971 a fost semnată Convenția de colaborare directă între Universitatea „Maria Curie-Skłodowska” din Lublin și Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași pentru anii 1971-1973; pe 30 noiembrie 1973 – Convenția de colaborare directă pe anii 1974-1976, apoi Convenția de colaborare directă pe anii 1977-1978. Totodată, Universitatea din Lublin lua în considerare continuarea colaborărilor pentru perioada 1977-1980⁵⁴, mai ales că, la 19 februarie 1981, vechea convenție expira și partea polonă era interesată de continuarea proiectelor, ținând cont de faptul că prevederile din 1977-1980 nu au fost complet îndeplinite și propunea să se extindă perioada de realizare⁵⁵. În ciuda acestui interes, după 1980, parteneriatul cu R.P. Polonă a intrat într-un declin și a fost practic înghețat⁵⁶.

În ciuda acestei constatări, colaborarea cu partea polonă avusese rezultate bogate și diversificate. Schimbările de experiență, deplasările și participările la conferințe au fost completate de prezența studenților în cadrul proiectelor. Studenții de la Iași și Lublin au participat la diferite evenimente didactice, științifice, dar și sportive. Astfel, începând cu 1972 Clubul sportiv studentesc Iași și Clubul sportiv studentesc „Akademik Zwiasek Sportowy” au stabilit relații de colaborare și au participat la diferite competiții sportive pe bază de reciprocitate în 1972, 1973, 1974, 1975, 1976⁵⁷. În 1974, pentru trei săptămâni, zece studenți de la Limba Rusă au plecat în practica de vară în R.P. Polonă⁵⁸. Apoi, în perioada 10-17 septembrie 1974, la Lublin a plecat lotul echipei feminine de baschet, compus din 11 sportive și două cadre didactice⁵⁹. În 1975, au venit studenți de la Lublin pentru practica de limba română⁶⁰, iar în perioada 4-11 aprilie 1976, la Lublin a plecat reprezentativa masculină de baschet (14 persoane) a Universității din Iași⁶¹. De asemenea, au fost alte schimburi de echipe sportive și participări pe bază de reciprocitate la diferite competiții⁶². De exemplu, în 1976, s-au organizat competiții de atletism, baschet

⁵³ Arhiva Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (AUAIC), subfond Rectorat, dosar 183/1971, f. 533.

⁵⁴ Ibidem, f. 307.

⁵⁵ Ibidem, f. 121.

⁵⁶ Alexandru-Florin Platon, *op. cit.*, p. 635.

⁵⁷ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 183/1971, f. 340-342.

⁵⁸ Ibidem, f. 1.

⁵⁹ ANI, fond Comitetul Județean PCR Iași, dosar 8/1974, f. 3.

⁶⁰ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 183/1971, f. 1.

⁶¹ Ibidem, f. 355.

⁶² Ibidem, f. 353.

feminin și masculin cu deplasări ale polonezilor la Iași și ale ieșenilor la Lublin⁶³. Implicarea studenților presupunea și partea științifică, nu doar cea sportivă. De exemplu, între 21-24 aprilie 1977, doi studenți ieșeni de la Facultatea de Fizică au participat la cercurile științifice studențești organizate de Universitatea din Lublin⁶⁴.

„Prietenia româno-polonă” din direcția Iași s-a îndreptat mai mult spre Lublin, doar cu unele „opriri” la Varșovia și Cracovia. Relația Iași-Lublin a fost una fructuoasă, bogată în schimburi academice, colaborări științifice și publicații comune ale cadrelor didactice. În același context sunt încadrate activitățile studenților care au participat la conferințe științifice, competiții sportive, dar și o serie de activități în cadrul practicii de vară, acestea s-au desfășurat în mai multe rânduri și de obicei erau organizate gradual: un an la Iași – celălalt la Lublin și viceversa. Însă când vorbim de relația Iași-Lublin, menționăm în primul rând chestiunea Lectoratelor de limbă română și, respectiv, limbă polonă înființate în cadrul celor două Universități, concept deosebit ținând cont de longevitatea și de dimensiunea politică și instituțională a unei asemenea inițiative.

Lectoratele de limba română în Polonia – inițiative, activitate, figuri

Lectoratele de limba română organizate în străinătate își au începuturile în prima jumătate a secolului XIX. În același timp, perioada postbelică cunoaște o promovare semnificativă al acestui concept în contextul semnării acordurilor de colaborare între universități, care aveau articole distincte referitoare la această chestiune, cum a fost cazul R.P. Polone. Totodată, lectorii români au predat la diferite universități. De exemplu, la Universitatea „Alexander von Humboldt” din Berlin, la începutul anilor '60, a activat profesorul Vasile Arvinte, apoi Valter Richard (1970-1972) și Constantin Frâncu (1975-1978); la Universitatea Carolină din Praga a activat profesorul Vasile Adăscăliței (1974-1975), iar la Universitatea din Belgrad a fost profesorul Ștefan Popa între 1976-1980⁶⁵.

Începuturile Lectoratelor de limba română în Polonia datează din 1967, când se inaugurează Lectoratul de Limba Română la Universitatea Jagiellonă din Cracovia, apoi Societatea de Limbă și Cultură Română, iar în 1969/1970 s-au pus bazele Catedrei de limba română⁶⁶. În documentele din Arhiva Universității din Iași nu am identificat mențiuni cu privire la activitatea acestor centre sau colaborări cu Iașul, probabil au fost trimiși profesori de la alte centre universitare din România. În schimb, în contextul convențiilor de colaborare semnate la începutul anilor '70 între Universitățile din Iași și Lublin, dialogul privind înființarea și problema activității Lectoratelor de limba română a devenit mai dinamic. Ulterior,

⁶³ Ibidem, f. 349.

⁶⁴ Ibidem, f. 294.

⁶⁵ Alexandru-Florin Platon, *op. cit.*, p. 629.

⁶⁶ Ionuț Nistor, *op. cit.*, p. 406-407.

Cracovia și Lublin s-au transformat în centre active pentru lectorii de limba română de la Iași.

O schimbare majoră în organizarea Lectoratelor de limba română în Polonia am identificat-o în anul 1973. Începând cu acest an, la Universitatea din Lublin se înființează studiile de filologie romanică. Noul institut i-a fost încredințat lui Jerzy Falicki, care s-a preocupat de organizarea și de selecția cadrelor. În cazul predării limbii române, acesta și-a propus să vină la Iași pentru a solicita angajarea unui lector romanist⁶⁷, care trebuia să asigure studiul limbii române. Deplasarea lui Jerzy Falicki presupunea de fapt urgentarea acestei proceduri, în cadrul colaborării culturale și științifice dintre RSR și R.P. Polonă. Universitatea din Iași a răspuns favorabil acestei inițiative a Universității din Lublin și între 18-21 iulie 1973 Jerzy Falicki a venit la Iași cu scopul de a angaja un lector de limba română⁶⁸. În urma discuțiilor de la Iași și cu aprobarea Ministerului Educației și a Învățământului de la București, această sarcină i-a fost încredințată lui Ioan Sârbu, conferențiar la Catedra de Literatură română⁶⁹.

Ioan Sârbu a plecat la Lublin pe 20 septembrie 1973 pentru o perioadă de un an⁷⁰. Pentru funcționarea lectoratului nou înființat, Ioan Sârbu a propus ca acesta să fie dotat cu *Manualul de limba română pentru studenți francezi*, de Boris Cazacu, în număr 25 de exemplare, împreună cu materialele auxiliare ale manualului, un pick-up, un aparat de proiecție, un magnetofon, seturi de diapozitive (imagini din România, locuri și monumente istorice etc.), discuri (muzică clasică – compozitori și interpreți români, muzică folclorică, piese de teatru înregistrate, scriitori care citesc din opera lor, versuri în lectura actorilor), cărți de literatură (autorii români fundamentali în ediții complete), harta RSR⁷¹. În cadrul Institutului, limba română a apărut ca a doua specializare pentru o grupă de studenți de la secția de franceză⁷². Cu aportul Ministerului Educației și a Învățământului din RSR, Ioan Sârbu a reușit să înființeze o bibliotecă. Totodată, ca o acțiune paralelă cu funcționarea Lectoratului de limba română de la Lublin, în 1973, s-a deschis un curs facultativ de limba și literatura polonă la Universitatea din Iași pentru studenții din anul II de la Facultatea de Filologie, ținut de Dumitru Trocin, alegere justificată prin faptul că acesta a fost un an de specializare la Varșovia⁷³.

Tot în 1973, pe 30 noiembrie, a fost semnată „Convenția de colaborare directă pe anii 1974-1976” între rectorul și Senatul Universității „Maria Curie-Skłodowska” din Lublin și rectorul și Senatul Universității „Al. I. Cuza” din Iași. De această dată, textul convenției prevedea planul de muncă pe cei trei ani și în

⁶⁷ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 183/1971, f. 392.

⁶⁸ Ibidem, f. 490.

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ Ibidem, f. 485.

⁷¹ Ibidem, f. 490.

⁷² Ibidem, f. 337 v.

⁷³ Ibidem.

afara colaborărilor științifice, schimbului de experiență și al stagiilor de practică partea polonă a prevăzut propunerea unui lector român la Universitatea din Lublin pentru 12 luni, noi contacte între departamentele de filologie romanică (schimb de profesori, participarea la seminare și congrese, schimb de publicații, elaborarea comună a manualelor pentru studenții celor două universități)⁷⁴. De această dată aprofundarea relațiilor dintre cele două Universități și funcționarea Lectoratului de limba română era menționat în textul convenției. Implicarea lui Jerzy Falicki a fost și ea marcantă, acesta fiind prezent la Iași și în 1974⁷⁵.

Revenind la activitatea Lectoratului în anul 1973/1974, acesta avea 15 studenți, care au fost implicați în cercul de studii române, frecventau biblioteca română, audiau conferințe pe teme românești. Lectorul Ioan Sârbu a propus ca acești studenți să fie invitați la Iași pe timpul verii pentru două săptămâni cu un program relaxant ce prevedea vizita orașului Iași și a regiunilor sale și o scurtă vacanță pe litoral în cadru taberelor studențești organizate de universitate. Proiectul era considerat drept un început care ar fi inițiat o procedură reciprocă de invitație a studenților români ce studiau polona⁷⁶.

În anul universitar 1974/1975, Lectoratul de limba română de la Lublin a fost condus de Ioan Lobiuc⁷⁷; printre propunerile Universității din Iași a figurat și Mihai Lozbă de la Catedra de limba și literatura rusă⁷⁸. Ioan Lobiuc a predat la Lublin în cadrul Lectoratului de limba română la 33 de studenți, din doi ani de studiu. De asemenea, avea în responsabilitate biblioteca și a fost rugat să mai deschidă un lectorat separat pentru cadrele didactice de la Colegiul Umanistic. În acest caz era vorba de studenții înscriși la Filologie Romanică – opt persoane, care vroiau să învețe în mod intensiv româna, fie pentru a-și lărgi cunoștințele, fie pentru cei de la alte facultăți (istorie, literatură, estetică), pentru a putea elabora teze de doctorat pe teme românești sau româno-polone⁷⁹. Ioan Lobiuc a redeschis Cercul științific de limba română, inițiat în 1973 de predecesorul Ioan Sârbu. Cercul a marcat 125 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu și Ziua Unirii Principatelor. În cadrul evenimentului, lectorul ieșean a citit două referate traduse în polonă, lectorul francez la Universitatea din Lublin a citit un referat despre receptarea lui Eminescu în Franța, o polonistă a citit despre Eminescu pe fondul romantismului european, a urmat un recital de versuri eminesciene în română, polonă și franceză și un scurt program muzical⁸⁰. În acest fel, caracterul activităților Lectoratului de limba română nu a fost doar unul didactic, ci și unul cultural. De asemenea, Lectoratul a mai organizat diferite activități culturale și artistice, cum ar fi: vizite ale orașelor în contextul aniversării a 30 de ani a

⁷⁴ Ibidem, f. 461.

⁷⁵ Ibidem, f. 457.

⁷⁶ Ibidem, f. 451.

⁷⁷ Ibidem, f. 338.

⁷⁸ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 186/1971, f. 378.

⁷⁹ Ibidem, f. 96. Raport întocmit de Ioan Lobiuc, semnat pe 29 ianuarie 1975, acesta a plecat la Lublin începând cu 1 noiembrie 1974.

⁸⁰ Ibidem.

„insurecției naționale antifasciste armate” din România și cea de-a 30-a aniversare a Republicii Populare Polone pe 29 mai 1975, unde au participat profesori și studenți de la filologie romanică, a conferențiat Ion Mielcioiu, prim consilier al Ambasadei RSR, apoi au urmat discuții și proiecția a două filme documentare⁸¹.

Începând cu anul universitar 1975/1976, posturile la Catedrele și Lectoratele de limbă, literatură, istorie și civilizație a poporului român la Cracovia și la Lublin au rămas vacante. Universitatea din Iași și-a înaintat candidatura doar pentru Lublin pe baza înțelegerii directe⁸². Astfel, Rectoratul a venit cu două candidaturi: Natalia Cantemir și Andrei Constantin. Candidatura Nataliei Cantemir a apărut în contextul deplasării acesteia la Lublin timp de zece zile în anul 1974⁸³, însă pe 29 septembrie 1975 la Lublin a plecat Andrei Constantin⁸⁴. În acest an universitar problema studiului limbii române se schimbase. Astfel, studenții trebuiau să opteze pentru una din cele trei limbi romanice, ca disciplină secundară. În cadrul Lectoratului, în anul I s-au înscris 17 studenți. Andrei Constantin s-a prezentat pe 10 octombrie 1975 la Ambasada din Varșovia unde a fost primit de ambasadorul Aurel Duca, de consilierul Ambasadei și de atașatul cultural⁸⁵ (asemenea colaborări dovedesc importanța politică a lectorilor trimiși în străinătate).

După plecarea lui Andrei Constantin, în anul 1976 nu am identificat o nominalizare a unui lector de la Iași la Universitatea din Lublin, în timp ce pentru anul 1977/1978 au fost trei candidaturi: Noemi Bomher (specialitatea Istoria literaturii române), Dumitru Trocin (Limba rusă și Limba polonă) și Alexandru Călinescu (Limba și literatura franceză, Secția limba și literatura română)⁸⁶, însă a plecat conferențiarul Ion Țiba, care nici nu a fost nominalizat, iar în 1978 Natalia Cantemir a plecat la Universitatea din Lublin, continuându-și activitatea și în 1979⁸⁷. Nu am identificat întreaga procedură de selecție, dar apariția unui post vacant la Lectoratele de limbă, literatură și civilizație a poporului român peste hotare și respectiv nominalizarea unui cadru didactic pentru acest post trebuia să respecte o condiție generală obligatorie – cel nominalizat trebuia să fie „lector doctor care să predea limba română și să cunoască limba polonă sau limba rusă”⁸⁸.

Studiul limbii române la Universitatea din Lublin a fost susținut și încurajat de conducerea acesteia. Asistenți universitari polonezi participau la activitățile Lectoratului de limba română. De asemenea, această implicare reiese din inițierea câtorva teze de doctorat pe teme legate de istoria și cultura României. Totodată, Jerzy Falicki a cerut ca în cadrul practicii de studiu a studenților la Universitatea din Iași să fie cooptate și asistentele Malgorzata Willaume de la

⁸¹ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 183/1971, f. 410.

⁸² AUAIC, subfond Rectorat, dosar 186/1971, f. 139.

⁸³ Ibidem, f. 136.

⁸⁴ Ibidem, f. 32.

⁸⁵ Ibidem, f. 27.

⁸⁶ Ibidem, f. 24.

⁸⁷ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 183/1971, f. 23.

⁸⁸ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 186/1971, f. 382.

Facultatea de Istorie, care pregătea la acel moment o teză de doctorat pe tema relațiilor româno-polone în secolul XIX, și a Hannei Lukowska de la Facultatea de etică și estetică, care pregătea o teză de doctorat despre estetica românească⁸⁹. Aceste inițiative ar putea fi justificate de intenția conducerii Universității din Lublin de a-și acoperi necesitățile didactice cu personalul propriu fără să apeleze la partea românească.

În cadrul Convenției de colaborare directă pe anii 1977-1978 dintre Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași și Universitatea „Maria Curie-Skłodowska” din Lublin, textul convenției nu specifica clar delegarea unui lector de la Iași, în schimb menționa activitățile didactice, științifice și culturale, schimbul de experiență și de studenți, proiectele și publicațiile comune⁹⁰. În perioada următoare descrește interesul colaborării dintre cele două Universități, dar Universitatea din Lublin lua în considerare continuarea cooperărilor pentru perioada 1977-1980⁹¹. Acordul de colaborare directă pe anii 1977-1980, semnat pe 2 iunie 1977 la Lublin⁹², a prevăzut schimbul de experiență cu Catedra de filologie romanică de la Universitatea din Lublin⁹³. Ca lector de limba română a fost nominalizat de către Universitatea din Iași doctorul Ion Țiba, care a plecat la Lublin pe 22 februarie 1977⁹⁴. Acesta a continuat activitatea didactică a colegilor săi, a organizat Biblioteca Universității din Lublin, a vernisat o expoziție dedicată aniversării a 100 de ani de la proclamarea independenței României și a ținut mai multe conferințe⁹⁵.

Cooperarea dintre Universitatea din Iași și cea din Lublin a fost una însemnată. Chiar dacă în cercetarea noastră încercăm să punem accent pe activitatea lectoratelor, cooperarea didactică și științifică a continuat. Deplasările profesorilor, cercetătorilor și studenților a fost una dinamică pe parcursul anilor '70. Rectorul Universității din Iași a salutat colaborarea și a accentuat continuarea tradiției schimbului de cadre și de studenți și a insistat pe trimiterea reciprocă a lectorilor de predare a limbii române și a limbii polone. Din 1975, la Universitatea din Iași s-a introdus un curs opțional de limba poloneză, pentru studenții din anul întâi ai Facultății de Filologie, predat de lectorul Dumitru Trocin⁹⁶, iar din 1976 s-a deschis Lectoratul polonez, condus de Maria Wielebska de la Universitatea din Poznań. Aceasta a venit pe 26 octombrie 1976 și a plecat pe 12 februarie 1977, din cauza problemelor de sănătate⁹⁷. Alți lectori din Polonia ce au condus Lectoratul Polonez de la Universitatea din Iași au fost: între 1977/1979 – Jerzy Sierociuk, 1979/1982 – Hanna (Vanda) Volovici, 1984/1985 – Barbara Sikorowska-Geber, 1985/1988 – Grazyna Klewer și în anul universitar 1988/1989 – Maria Bąk.

⁸⁹ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 183/1971, f. 377.

⁹⁰ Ibidem, f. 317.

⁹¹ Ibidem, f. 307.

⁹² Ibidem, f. 249.

⁹³ Ibidem, f. 248.

⁹⁴ Ibidem, f. 306.

⁹⁵ Ibidem, f. 239.

⁹⁶ Ionuț Nistor, *op. cit.*, p. 411.

⁹⁷ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 183/1971, f. 242.

Activitatea Lectoratului de limba română de la Universitatea din Lublin a fost asigurată de profesorii Universității din Iași, cu acordul Ministerului Educației și Învățământului din RSR, dar și datorită convenției dintre cele două Universități. Totodată, spre finele anilor '70, lectorii ieșeni au activat și în cadrul Lectoratului de limba și literatura română al Universității Jagiellone din Cracovia. De la 1 octombrie 1977, la Lectorat a fost nominalizat Dumitru Trocin, care a coordonat și secția de limbă și literatură română. Secția primea studenți din trei în trei ani, în anul 1977 erau doar 11 studenți de anul trei, plus Lectoratul propriu-zis cu 41 de studenți de la secțiile de romanistică: anul I - 20 de studenți, anul II - 8, anul III - 5, anul IV - 8⁹⁸. Planul de învățământ era acoperit de trei cadre didactice, respectiv de către Dumitru Trocin, Joanna Porawska și de către Maria Sieminska. Cele trei cadre foloseau manualul redactat de către profesorul Boris Cazacu, iar ca materiale auxiliare studenții aveau acces la biblioteca Institutului de Filologie romanică, care avea o secție de carte românească cu peste 4000 de volume, la îmbogățirea căreia contribuia BCU București⁹⁹. De asemenea, Dumitru Trocin a organizat un cerc științific studențesc, unde studenții au lucrat la teme de limbă și literatură română, relații culturale româno-polone, alții au fost cooptați la un dicționar frazeologic româno-polon pentru uz didactic. Cercul a coordonat traduceri din literatura română, care parțial au văzut lumina tiparului. De asemenea, s-a organizat o seară culturală românească dedicată celei de-a 31 aniversări a proclamării RPR¹⁰⁰.

Dumitru Trocin a venit cu propuneri practice de studiu al limbii române. În acest fel, pentru specializarea cadrelor și a studenților din Polonia ce învățau limba română a inițiat o practică de vară, care ar fi stimulat interesul pentru limba română¹⁰¹. A propus invitarea studenților poloni la o școală de vară la Brașov, iar pentru specializarea lectorilor polonezi ce îl ajutau în cadrul procesului instructiv educativ, Joanna Porawska și Maria Sieminska, celei dintâi să i se acorde o bursă de specializare în România, iar celei de-a doua un stagiu de specializare în România, mai ales că ea se ocupa de toponimia română și franceză¹⁰². Prin aceste inițiative Dumitru Trocin vedea posibilitatea de recrutare a propriilor specialiști fără aportul părții române. Lectorul ieșean a organizat activități culturale și a încurajat schimbul interbibliotecar¹⁰³. În activitatea sa, acesta a primit sprijinul Ambasadei române de la Varșovia prin secretarul cultural Nicolae Mareș¹⁰⁴.

În perioada următoare, până la căderea regimului comunist, la Lectoratele de limbă și literatură română din Polonia de la Lublin și Cracovia au fost desemnați

⁹⁸ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 138/1976, f. 98. Raport de activitate desfășurat la Lectoratul de limbă și literatură română din cadrul Universității Jagiellone din Cracovia în semestrul I în anul universitar 1977/1978, semnat în februarie 1978 de Dumitru Trocin.

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ Ibidem, f. 99.

¹⁰¹ Ibidem, f. 101.

¹⁰² Ibidem, f. 100.

¹⁰³ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 183/1971, f. 339.

¹⁰⁴ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 138/1976, f. 99-100. Nicolae Mareș a fost al doilea secretar cu probleme de cultură și presă la Ambasada României la Varșovia în anii 1975-1981.

doar specialiști de la Iași: Natalia Cantemir și Dumitru Trocin. Activitatea celor doi este evocată în rapoartele trimise periodic, unde identificăm activitățile didactice, culturale și politice ale lectorilor și interesul studenților pentru studiul limbii române. Profilul celor două lectorate a fost diferit, chiar dacă la prima vedere părea că aveau aceleași obiective generale și specifice. Astfel, la Cracovia era unul lingvistic de nivel înalt, iar la Lublin unul filologic general¹⁰⁵.

În informările sale, Natalia Cantemir oferea o imagine clară a felului cum funcționau aceste Lectorate și care a fost scopul înființării lor. Activitatea lectorului presupunea în primul rând studierea practică a limbii române: pronunțare, vocabular, gramatică, frazeologie, unități elementare indispensabile comunicării colocviale și organizarea activităților ce asigurau practica activă a limbii române. În cadrul acestor activități, temele studiate și discutate de studenți făceau referire la sport, istorie, folclor și pictură românească. Ca repere pentru cursuri a folosit manualul *Limba Română* de către G. Sandu și manualul lui Boris Cazacu. Partea de lectură recomanda opera lui Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Marin Sorescu, Ion Minulescu, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Ovid Crohmălniceanu, Perpessicius, Alexandru Piru, Constantin Ciopraga, Dumitru Micu, George Călinescu și, uneori, studiu și analiză specială a operei lui Liviu Rebreanu, cum ar fi analiza psihologică în *Pădurea spânzuraților*, propusă în anul 1978/1979. De asemenea, printre activitățile mai puțin formale, Lectoratul organiza vizionări de filme, întreceri sportive, excursii, expoziții pentru a diversifica programul de studiu. În același timp, pentru a ușura procesul de cunoaștere a limbii române, aceasta s-a studiat prin corespondență sau opoziție cu limba franceză, cele două limbi romanice având reguli gramaticale asemănătoare. La examene, cererea lectorului privea cunoașterea detaliilor despre România: istorie, folclor și artă. În același timp, anul IV avea un examen final în mai multe etape: examenul oral, unde studenții trebuiau să dea dovadă de cunoștințe generale legate de România (folclor, geografie, istorie, detalii despre cultură și artă), iar examenul scris presupunea o dictare din lexic cunoscut și traducerea lui în polonă, rezolvarea unor exerciții de gramatică și o retroversiune din franceză în română. Din folclorul românesc, s-au propus pentru analiză *Miorița*, *Meșterul Manole*, fragmente din *O samă de cuvinte*, *Țiganiada* sau culegeri din Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Mihail Sadoveanu, ș.a.¹⁰⁶

Natalia Cantemir menționa că activitatea lectorului de limba română nu era doar una didactică, ci presupunea și implicarea în diferite activități culturale, colaborări cu alți lectori străini la Lublin (francez, italian, ceh, sovietic, bulgar), organizarea de expoziții de carte, vernisaje, recepții sau activități științifice prin publicarea de articole, cărți, dicționare în România și Polonia. De asemenea, lectorul român a încurajat implicarea studenților în diferite activități extra-curriculare, care

¹⁰⁵ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 98/1977, f. 31.

¹⁰⁶ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 138/1976, f. 42. Informarea Lectoratului de limbă și civilizație românească privind activitatea în semestrul al II-lea, 1978/1979, semnat de Natalia Cantemir la 16 iunie 1979: perioada februarie-iunie 1979.

presupuneau învățarea și practica limbii române. În acest sens, Natalia Cantemir a organizat pentru anul trei de studiu un cerc științific studentesc cu tematica: „Traducerile poloneze din literatura română”. Studenții au fost implicați în organizarea bibliotecii: fișarea cărților trimise de BCU București, aranjarea și lectura publicațiilor politice, social-culturale și literare¹⁰⁷.

Unul dintre obiectivele activității lectorului a fost caracterul politic ce urmărea să „propage cultura și civilizația românească, dar și gândirea politică”. Exemple în acest sens, ar fi evenimentul din 5 decembrie 1978, când cu sprijinul și la sugestia atașatului cultural Nicolae Mareș, s-a organizat la Universitate o seară de poezie românească consacrată aniversării a 60 de ani de la „făurirea statului național român”. În cadrul festivității, studenții au recitat poezii în limba română în propriile traduceri, au cântat cântece românești și au evocat impresii despre excursiile la Iași¹⁰⁸. Ulterior, pe 5 martie 1979, la sediul BCU din Lublin, lectorul român a organizat expoziția „România de ieri, de azi și de mâine”, activitatea a fost organizată împreună cu atașatul cultural al Ambasadei române din Polonia¹⁰⁹. De asemenea, cu ocazia zilelor culturii ieșene, desfășurate la Lublin în mai 1979, studenții Lectoratului de limba română au participat la întâlnirea cu Ambasadorul României – Ion Cozma, cu atașatul cultural – Nicolae Mareș și cu delegația de partid a județului Iași în frunte cu C. Chelaru¹¹⁰.

În anul universitar 1979/1980, Natalia Cantemir a fost însărcinată cu predarea limbii române în cadrul Lectoratului de limbă și civilizație românească de la Universitatea „Maria Curie-Skłodowska” Lublin și la Secția de limbă și literatură română de la Universitatea Jagiellonă din Cracovia. Lectorul ieșean a preluat cele două lectorate, chiar dacă am identificat alte propuneri. Pe 17 decembrie 1979, Universitatea din Iași a propus pentru anul 1979/1980 la lectoratele din Polonia: la Cracovia – Alexandru Vlad și la Lublin – Natalia Cantemir¹¹¹. Totuși, Natalia Cantemir și-a continuat activitățile și la Lublin, fiind ajutată de o asistentă, care a susținut teza de licență despre nuvela istorică a lui Constantin Negruzzi. Lectorul român a avut o bogată activitate didactică cu studenții din toți cei patru ani de studiu și chiar a reușit să continue activitățile din bibliotecă, cele de gestiune și fișare¹¹². De cealaltă parte, a întâmpinat dificultăți la

¹⁰⁷ Ibidem, f. 49.

¹⁰⁸ Ibidem.

¹⁰⁹ Ibidem, f. 50.

¹¹⁰ Ibidem, f. 41. Informarea Lectoratului de limbă și civilizație românească privind activitatea în semestrul al II-lea, 1978/1979, semnat de Natalia Cantemir la 16 iunie 1979: perioada februarie-iunie 1979.

¹¹¹ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 98/1977, f. 126.

¹¹² Natalia Cantemir, *Informări cerute de Ministerul Învățământului și Educației și de Universitatea „Al. I. Cuza” asupra activității lectoratului român în Polonia*, Sala Colecții Speciale, BCU Iași, Lectoratul de limbă și civilizație românească de la Universitatea „Marie Curie-Skłodowska” Lublin și Secția de limbă și literatură română de la Universitatea Jagiellonă-Cracovia, anul universitar 1979/1980, Natalia Cantemir, 30 aprilie 1980. În această colecție sunt următoarele documente: *Informare activitate Lectorat de Limbă și civilizație românească de la Universitatea „Marie Curie Skłodowska” din Lublin*, în perioada octombrie-februarie 1978-1979, semnat de Natalia Cantemir la

Secția de romanistică a Filologiei romanice din Cracovia, deoarece timp de doi ani a lipsit un specialist român pentru cei nouă studenți care au ajuns în ultimul an de studiu. Astfel, decanul facultății s-a adresat Ambasadei române de la Varșovia, iar primul secretar al Ambasadei, N. Mareș, a recomandat-o în continuare pe Natalia Cantemir în ciuda problemelor de logistică: călătoria de două ori pe lună cu trenul noaptea și sincronizarea orarelor la cele două universități.

Natalia Cantemir a preluat la Cracovia cursul de istoria literaturii române (sinteze și monografii), seminarul respectiv, seminarul special pentru elaborarea lucrării de diplomă; cursuri de literatură română, dar și conducerea a trei lucrări de licență cu tematică de literatură română¹¹³. În ciuda programului didactic încărcat, lectorul ieșean a organizat diferite evenimente culturale: „Dimineața culturală românească” pe 14 aprilie 1980 la sediul BCU Lublin, la care au venit bibliotecari și conducerea Universității din Lublin, dar și primul secretar al Ambasadei României – Nicolae Mareș¹¹⁴ și a implicat studenții în realizarea unor proiecte cu tematica culturii și civilizației românești¹¹⁵.

Programul solicitant și necesitatea navetei au reprezentat o dificultate în organizarea programului instructiv-educativ și a proiectelor culturale. Drept urmare, Natalia Cantemir a sugerat prezența permanentă a unei persoane calificate pentru a avea și șansa de a-și apropia elita culturală din Cracovia¹¹⁶. În ciuda acestei recomandări, Natalia Cantemir și-a continuat activitatea la Cracovia și în anul universitar 1980/1981, iar după rapoartele primite se pare că a activat doar la Cracovia, nu am identificat prezența unui lector ieșean la Lublin. Continuitatea activității didactice a Nataliei Cantemir a fost justificată de necesitatea finalizării studiilor de către studenții înscriși la această secție și de pregătirea studenților din anul terminal, care trebuiau să își finalizeze lucrarea și să o susțină în anul 1981/1982. De asemenea, a continuat organizarea unor activități cultural-științifice de popularizare a valorilor românești prin participarea la cene literare și diferite simpozioane. Totodată, a organizat o sesiune științifică dedicată celor 100 de ani de la nașterea lui Mihail Sadoveanu¹¹⁷. Natalia Cantemir a mai participat la deschiderea expoziției de arheologie românească prezentată de profesorul Constantin Daicoviciu la Cracovia precum și la alte vernisaje de pictură

5 martie 1979; *Informare a Lectoratului de limbă și civilizație românească privind activitatea în semestrul al II-lea, 1978/1979*, semnat de Natalia Cantemir la 16 iunie 1979: perioada februarie-iunie 1979; *Lectoratul de limbă și civilizație românească de la Universitatea „Marie Curie-Sklodowska” Lublin și Secția de limbă și literatură română de la Universitatea Jagiellonă-Cracovia, anul universitar 1979/1980*, Natalia Cantemir, 30 aprilie 1980; *Informare anuală asupra activității secției de limbă și literatură română de la Universitatea Jagiellonă din Cracovia*, semnată de Natalia Cantemir la 15 septembrie 1986. Institutul de romanistică, anul universitar 1986-1987.

¹¹³ Ibidem.

¹¹⁴ Ibidem.

¹¹⁵ Ibidem.

¹¹⁶ Ibidem.

¹¹⁷ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 138/1976, f. 2.

românească organizate de Ambasada RSR¹¹⁸. Pentru activitatea sa, la 26 septembrie 1980, Senatul Universității „Maria Curie-Skłodowska” i-a decernat Nataliei Cantemir medalia „Știința în slujba poporului – pentru merite în serviciul Universității”¹¹⁹.

Începând cu anul universitar 1982/1983 a funcționat doar Secția de Limba și literatura română de la Universitatea Jagiellonă din Cracovia, fiind clar că în anul universitar 1983/1984 la Universitatea din Lublin postul de lector era vacant¹²⁰. Din 10 septembrie 1982, a fost desemnat Dumitru Trocin în baza programului de aplicare a Acordului româno-polon de colaborare cultural-științifică pe anii 1981-1985, articolul 12 și a Anexei la Program, punct 7¹²¹. Acesta a primit ajutorul Teresei Piabiak, a lui Kazimierz Jurczak și a Joannei Porawska, care de fapt erau absolvenții acestei secții, cea din urmă chiar a avut o specializare la București¹²². Dumitru Trocin a ajuns la Cracovia de-abia pe 5 decembrie și conducerea Universității a pus problema desființării Secției de Filologie Română, chiar dacă erau 58 de studenți în patru ani de studiu, dar sosirea lui Dumitru Trocin a rezolvat problema și acesta trebuia să recupereze din materia ce nu a fost predată¹²³.

Lectorul român era preocupat de învățarea practică a limbii române și a încurajat ca studenții secției să se înscrie la cursurile de vară, unii chiar au venit în excursii în România, iar doi asistenți au participat ca bursieri la cursurile de vară organizate de Universitatea din București¹²⁴. De asemenea, pentru a asigura materiale didactice, a pregătit în colaborare cu colegii din Cracovia o *Antologie de literatură română* și un *Curs de gramatică descriptivă a limbii române*¹²⁵.

Dumitru Trocin a activat la Cracovia în anii 1982/1983, 1983/1984, 1984/1985 și 1985/1986, în conformitate cu prevederile programului de aplicare a Acordului româno-polon de colaborare culturală și științifică pe anii 1981-1985¹²⁶. În continuare a avut în cadrul secției peste 40 de studenți, preda și la Lectoratul de limba română pentru studenții de la secțiile de franceză, italiană, iberistică, a preluat cursul și seminarul de Istorie a literaturii române și conversatorul de istoria României din cauza plecării pentru specializare la Cluj-Napoca a lui Kazimierz Jurczak¹²⁷. În organizarea activității sale a primit ajutorul secretarului I al

¹¹⁸ Ibidem, f. 3.

¹¹⁹ Ibidem.

¹²⁰ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 69/1980, f. 243.

¹²¹ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 22/1986, f. 155.

¹²² AUAIC, subfond Rectorat, dosar 39/1983, f. 293.

¹²³ Ibidem, f. 294.

¹²⁴ Ibidem, f. 295.

¹²⁵ Ibidem.

¹²⁶ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 69/1980, f. 9.

¹²⁷ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 39/1983, f. 232. Raport asupra activității Secției de Filologie română de la Universitatea Jagiellonă din Cracovia – R. P. Polonă, în anul universitar 1983/1984, semnat de lectorul Dumitru Trocin pe 26 august 1984.

Ambasadei României din Varșovia, Ilie Ivan¹²⁸. Persistența activității la Cracovia s-a datorat insistenței Ministerului polonez, care a solicitat continuarea deplasării lectorilor români, fără reciprocitate, pentru continuitatea procesului instructiv-educativ¹²⁹.

În privința cercetării, Dumitru Trocin a coordonat redactarea unei antologii de literatura română pentru uz didactic împreună cu Joanna Porawska și Kazimierz Jurozak, a fost preocupat de traduceri ale unor opere reprezentative, precum Petru Caraman – *Colindele la români, slavi și la alte popoare*¹³⁰, și de traduceri ale operelor românești în polonă: Mircea Eliade, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ana Blandiana sau cele referitoare la istoria relațiilor româno-polone¹³¹. Dumitru Trocin a organizat un cerc studențesc de traduceri din limba română, unde au fost prezentate și analizate poezii și fragmente din proza și lirica românească. În mai 1984, a organizat cu studenții o seară de literatură română dedicată celei de-a „40 aniversări a revoluției de eliberare națională, antifascistă și antiimperialistă”¹³².

Pe 10 mai 1986, Dumitru Trocin a decedat în urma unui infarct la vârsta de 50 de ani, pe când era în România în vizită. În perioada activității sale la Cracovia avea rezervat postul de lector titular la Catedra de limbi și literaturi slave a Facultății de Filologie și nu i s-a desfășurat contractul de muncă¹³³. În locul său, în iunie 1986, Natalia Cantemir a plecat la Institutul de Filologie Română a Universității Jagiellone din Cracovia pentru a „prelua activitatea didactică și de propagandă culturală la Lectoratul român”¹³⁴. Lectorul român a pus accent pe studenții din anul IV de la filologie română, care erau în ajunul pregătirii diplomei. De asemenea, a predat în continuare limba română în anul universitar 1986/1987 și a fost nevoită să acopere mai multe ore de predare.

Natalia Cantemir a animat activitatea Cercului Științific al Studenților de filologie română, unde a discutat teoria și traducerea. A propus realizarea unei bibliografii de traduceri din română ale cursurilor din ultimii 10 ani, a inițiat seria de biografii ale specialiștilor polonezi în filologie română și a unui studiu despre Witold Truszkowski. De asemenea, datorită inițiativei ei s-a organizat Clubul de Presă Internațională din Cracovia, serata unde studenții de la limba română și traducătorii prezentau poezia română contemporană. Totodată, Natalia Cantemir a pregătit o emisiune specială la Radio Varșovia, consacrată poeziei române¹³⁵.

În primul semestru al anului universitar 1986/1987, Natalia Cantemir a organizat biblioteca românească și a căutat posibilitatea de a crea un sector de schimb de carte cu BCU București, dar au fost doar rezultate parțiale¹³⁶. A atras

¹²⁸ Ibidem.

¹²⁹ Ibidem, f. 232-233.

¹³⁰ Ibidem, f. 233.

¹³¹ Ibidem, f. 234.

¹³² Ibidem.

¹³³ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 22/1986, f. 153.

¹³⁴ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 39/1983, f. 15.

¹³⁵ Ibidem, f. 19.

¹³⁶ Ibidem f. 16

studenții din anul trei de studiu în activitatea de cercetare prin alcătuirea unei cartoteci a traducerilor din literatura română existentă în limba polonă (în diverse perioade literare)¹³⁷. De asemenea, a organizat cu studenții un cerc științific dedicat stilisticilor traducerilor, iar cu colegii săi din cadrul secției a încercat să organizeze o lucrare colectivă, bilingvă, care să pună în valoare contribuțiile interbelice în dezvoltarea studiului limbii și literaturii române la Cracovia¹³⁸.

Natalia Cantemir a fost îndrumată și ajutată în continuare de Ambasada României din Varșovia pentru diferite activități politice și culturale. Astfel, s-au organizat diferite activități de acest gen la Institutul de Romanistică – fotomontaje, organizarea unui afiș al secției române; au mai fost reprezentanțe ale Ambasadei cu prilejul Teatrului din Brașov la Teatrul Popular din Nowa Huta (septembrie 1986). În același an, a organizat la Clubul Internațional al Presei și Cărții din Cracovia o seară românească pe tema „Mircea cel Mare în politica Europei Centrale”. Natalia Cantemir a colaborat cu traducători polonezi de literatură română și cu istorici de la Institutul de Istorie al Universității Jagiellone, care manifestau interes pentru România, fapt ce a dus la publicarea unor studii comune și la organizarea Simpozionului româno-polon din 6-8 septembrie 1986¹³⁹. Ținând cont de calitățile sale organizatorice, didactice și științifice, direcția Institutului de Filologie Română a Universității Jagiellone s-a adresat autorităților universitare și ministeriale pentru a prelungi contractul Nataliei Cantemir pentru anul următor¹⁴⁰. Pentru a justifica această cerere pentru anul universitar 1987/1988 s-au obținut, în urma intervenției la Ministerul Polonez de resort, zece locuri pentru secția de limbă și literatură română¹⁴¹. Ulterior, locurile au fost ocupate, astfel că prezența unui lector era în continuare necesară¹⁴².

Revenind la informările trimise către Ministrul Educației și Învățământului din RSR, Natalia Cantemir a oferit detalii privind problemele cu care s-a confruntat în cadrul procesului instructiv-educativ. Astfel, menționa despre dificultățile privind „acoperirea” orelor Lectoratului pe anul 1986/1987 la Cracovia, care a rămas vacant după decesul lui Dumitru Trocin, iar lectorii polonezi suplinitori încă nu își susținuseră doctoratul. Însă, în primul rând erau chestiuni de logistică și anume cele legate de viză, care se deschidea doar pe o perioadă de trei luni, în timp ce ceilalți lectori străini primeau viza pentru întregul an universitar. Alte detalii menționate în informările Nataliei Cantemir și care ar merita enunțate era faptul că în cadrul Lectoratului locurile erau repartizate de Ministerul Învățământului Superior din Polonia, ceea ce putea fi interpretat ca o limitare a accesului studenților la acest lectorat. De asemenea, a menționat un episod ce ținea mai mult de viața politică, și anume faptul că conducerea

¹³⁷ Ibidem.

¹³⁸ Ibidem, f. 18.

¹³⁹ Ibidem, f. 16-17.

¹⁴⁰ Ibidem, f. 20. Adresă semnată pe 16 iulie 1987.

¹⁴¹ Ibidem, f. 17.

¹⁴² Ibidem, f. 18.

Universității din Iași a lipsit de la festivitățile organizate la Lublin cu ocazia celor 35 de ani de la înființarea Universității „Maria Curie-Skłodowska”, ceea ce a provocat o fisură în relația Iași-Lublin, „dar răbdarea și reputația studenților din cadrul lectoratului ar fi atenuat atmosfera”¹⁴³.

Excluzând rolul educativ, activitatea acestui Lectorat și a lectorului a avut o dublă calitate: didactică și de propagandă. Cea de-a doua acțiune era fundamentată de faptul că Natalia Cantemir a primit în permanență ajutor al Ambasadei României din Varșovia, prin ambasadorul Ion Cozma și primul secretar sau consilierul ambasadei, Nicolae Mareș. Din partea celui de-al doilea a primit constant sugestii și sfaturi privind activitățile organizate¹⁴⁴. Interesul politic al acestor Lectorate a fost semnificativ, Ambasada României a purtat discuții cu Ministerul Învățământului Superior de la Varșovia și, respectiv, Senatul Universității, hotărându-se ca în continuare secția de filologie română de la Universitatea din Cracovia să școlarizeze o dată la trei ani, urmând ca în anul universitar 1984/1985 să funcționeze anul I și anul IV de studiu; încă o dată s-a punctat necesitatea prezenței unui lector român, căci cadrele poloneze nu puteau să țină cursurile teoretice. În repetate rânduri, din partea Facultății de Filologie din Cracovia s-a exprimat dorința de a se acorda posibilitatea unui asistent de a-și pregăti doctoratul în România¹⁴⁵.

Comparativ cu anii '70, când erau funcționale Lectoratele de limba română la Lublin și la Cracovia, în anii '80 funcționează doar cel de la Cracovia, care se confrunta cu mari dificultăți. Detașarea lectorilor devine una problematică, chiar dacă partea polonă își asuma cheltuielile de cazare și pe cele salariale. De asemenea, identificăm probleme și în informările Nataliei Cantemir. Rapoartele acesteia devin mai complexe și prezintă chestiuni atât de ordin administrativ, cât și ale procesului de învățământ.

Pentru anul universitar 1987/1988, Comitetul Județean al PCR Iași, prin Biroul Executiv al Senatului, recomanda deplasarea în R.P. Polonă a Nataliei Cantemir în calitate de lector: „Ne asumăm răspunderea privind calitățile moral-politice și profesionale ale tovarășei Cantemir Natalia, propusă să se deplaseze în străinătate”¹⁴⁶. Ulterior, deplasarea a fost aprobată de Ministerul Educației și Învățământului, departamentul Pașapoarte¹⁴⁷. În același timp, rezolvarea chestiunilor birocratice nu a implicat și soluționarea celor logistice. Natalia Cantemir nu a avut o locuință, a locuit timp de trei zile la vice-directoarea Institutului de Romanistică, dr. hab. Regina Franczak, datorită prieteniei ce le lega și a faptului că încerca să apere fața institutului. Tot ea a încercat să rezolve problema administrativă prin numeroase apeluri la Rectorat. Aceste chestiuni au intervenit în contextul înființării unor secții noi, cele de „ungaristică” și

¹⁴³ Natalia Cantemir, *Informări cerute de Ministerul Învățământului...*

¹⁴⁴ Ibidem.

¹⁴⁵ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 39/1983, f. 296.

¹⁴⁶ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 22/1986, f. 245.

¹⁴⁷ Ibidem, f. 167.

„japonistică”. Totodată, la Cracovia erau alți 35 de lectori străini, iar secția de română, ce funcționa cu anul I (pentru care se obținuseră examen de admitere) și anul IV de studiu, era sacrificată mai lesne¹⁴⁸.

Pentru a ieși temporar din impas, Natalia Cantemir a primit timp de o săptămână cazare la un hotel și a anunțat Ambasada română de la Varșovia de greutățile întâmpinate. Ulterior, a fost asigurată de conducerea universității că va rezolva problemele și va opta pentru secția de română; într-un final, a primit o locuință, dar cu dificultăți și a durat mult din cauza reparațiilor și amenajărilor¹⁴⁹.

Alte chestiuni raportate de Natalia Cantemir fac referire la organizarea unui simpozion româno-polon în septembrie 1987. Organizarea evenimentului a întâmpinat mai multe piedici și un reproș ar fi fost faptul că nu fuseseră invitați specialiști de la Cluj și București. În același timp, au apărut dificultăți legate de nominalizarea unui lector român, neînțelegeri birocratice care trebuiau rezolvate de partea polonă și faptul că locuința repartizată lectorului român fusese cedată celui bulgar etc.¹⁵⁰ În privința simpozionului, Natalia Cantemir a raportat că Rectoratul Universității a refuzat organizarea unui simpozion internațional axat pe problematică românească, dar anterior inițiativa fusese acceptată și i se ceruse un deviz estimativ. Refuzul Universității ar fi fost justificat de economia de fonduri, dar care nu s-a reflectat asupra altor manifestări legate de istoria și cultura altor țări de la Universitatea Jagiellonă¹⁵¹. Natalia Cantemir raportează o oarecare abținere și reticență din partea polonă: unii aveau rezerve în privința colaborării, cum ar fi scriitorul Zb. Szuperski, care anterior colaborase cu lectorul român¹⁵².

În afara chestiunilor organizatorice și culturale au existat probleme în cadrul procesului de învățământ. În perioada septembrie-octombrie 1987, acesta părea unul dezorganizat din cauza lipsei cadrelor didactice, conferențiarul Widlak, titularul disciplinei, plecase în Franța și nu fusese înlocuit. Cursurile practice au fost inițial distribuite unei tinere absolvente, dar aceasta „se descurajase brusc sub pretextul unei insuficiente practici pedagogice”. De asemenea, cursul de Istoria României, predat ani de zile de A. Pankowicz, specialist în domeniu de la Institutul de Istorie al Universității, nu s-a mai ținut din cauza concediului medical, iar institutul nu a găsit un înlocuitor. Totodată, asistentul K. Jurczak plecase la Cluj pentru un semestru, motiv pentru care Natalia Cantemir a încercat să acopere singură unele cursuri¹⁵³.

Pentru organizarea și desfășurarea activităților culturale, Natalia Cantemir a primit ajutor din partea Partidul Muncitoresc Unit Polonez prin aceeași Regina Franczak, care era membru de partid, iar soțul ei era președintele secției de

¹⁴⁸ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 39/1983, f. 6. Raport privind activitatea Secției de limba română de la Universitatea Jagiellonă din Cracovia – 1987, semnat pe 6 ianuarie 1988.

¹⁴⁹ Ibidem, f. 7.

¹⁵⁰ Ibidem.

¹⁵¹ Ibidem, f. 8.

¹⁵² Ibidem.

¹⁵³ Ibidem, f. 7-8.

cultură al Comitetului orășenesc cracovian. În această calitate, i-a asigurat organizarea unei seri românești la Clubul Internațional al Presei și Cărții din Centrul Muncitoresc, desfășurată la 15 decembrie 1986. În cadrul evenimentului s-au ținut comunicări, recitări, muzică, un film trimis de ambasadă și discuții¹⁵⁴. Tot familia Franczak i-a oferit prilejul unei „Joi literare a Nataliei Cantemir” – așa a fost anunțată în ziarele din Cracovia „Dzienni Polski” și „Echo Krakowa” din 16 decembrie 1987. Aceasta s-a ținut la sediul Uniunii Scriitorilor din Cracovia, unde a vorbit despre literatura română, traducerea în limba polonă și a prezentat înregistrarea unor actori cracovieni care recitau poezii românești¹⁵⁵.

Întoarcerea la Iași a Nataliei Cantemir în vacanța de sărbători s-a desfășurat într-un context confuz, lectorul ieșean identificând o „situație deteriorată” și considera că întoarcerea ei la Cracovia ar fi neavenită și avea să compromită activitatea ei. Totodată, Natalia Cantemir a justificat că lectorul polonez de la Iași, Grazyna Klewer, ar fi acționat într-o campanie ce îi atingea onoarea ei și a soțului ei, conferențiarul Lorin Cantemir de la Institutul Politehnic Iași. Aceste probleme le considera grave și care i-ar afecta sănătatea. În acest context, Natalia Cantemir ar fi vrut să se reîntoarcă la Iași începând cu semestrul al II-lea. Cererea enunțată anterior nu a reprezentat o surpriză, mai ales că încă din toamna anului 1987 lectorul ieșean refuzase să plece la Cracovia¹⁵⁶.

Dificultățile cu care s-a confruntat Natalia Cantemir în a doua jumătate a anilor '80 reflectă poziția regimului de la București și relațiile acestuia cu „lagărul socialist”. Multe dintre acordurile semnate erau în stare de repaus sau fuseseră înghețate, iar problemele apărute la Cracovia nu erau de ordin personal, ci reflecta relațiile politice și starea economică a celor două state. Justificarea refuzului organizării unor evenimente prin lipsa de fonduri nu pare absurdă în contextul crizei economice prin care au trecut RSR și R.P. Polonă în anii '80.

În ciuda acestor aspecte negative, trebuie să menționăm activitatea Nataliei Cantemir, care a fost un cadru didactic remarcabil. Aceasta fusese delegată la Institutul de Filologie Romanică a Universității Jagiellone pe baza Acordului de colaborare științifică și culturală. Lectorul ieșean fusese nominalizat în cadrul Lectoratelor de limba română inițial la sfârșitul anilor '70-începutul anilor 80 și ulterior din iulie 1986 până în 1988. Natalia Cantemir a susținut cursuri de bază și speciale pentru studenții secției de română: de cunoaștere practică a limbii române, istoria literaturii române, seminare speciale de literatură română pentru lucrări de licență și a dat dovadă de profesionalism în contextul modestei pregătiri a specialiștilor din Polonia în acest domeniu¹⁵⁷. Natalia Cantemir a reluat activitatea la Cracovia pe 9 noiembrie 1987 în urma insistențelor Ministerului, chiar dacă ar fi vrut să rămână la Iași și deja preluase norma didactică și științifică. La 12 iunie

¹⁵⁴ Ibidem, f. 8-9.

¹⁵⁵ Ibidem, f. 9.

¹⁵⁶ Ibidem.

¹⁵⁷ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 22/1986, f. 128. Raport asupra activității Secției de limba română de la Universitatea Jagiellonă din Cracovia în anul universitar 1987/1988, semnat în septembrie 1988.

1988, a dat colocvii și examene cu studenții și în acord cu Rectoratul Universității Jagiellone, care și-a îndeplinit obligațiile contractuale, a revenit la Iași și s-a reîncadrat la catedră¹⁵⁸.

Anul universitar 1987/1988 a fost ultimul an de activitate al Nataliei Cantemir în Polonia, unde a avut o activitate dinamică la Universitățile din Cracovia și Lublin în anii academici 1978/1979, 1979/1980, 1980/1981 și apoi în 1986/1987 și 1987/1988¹⁵⁹. Ca succesorii ai Nataliei Cantemir pentru anul 1988/1989 la Cracovia fuseseră nominalizați Timofte Macovei¹⁶⁰ și Mihai Panțiru¹⁶¹. Titularul pe post s-a anunțat prin decizia numărul 1296/17.02.1988 înaintată Ministerului Învățământului, Direcția personal, învățământ, organizare și control, care informa că Secretariatul Comitetului județean Iași al PCR a avizat favorabil funcționarea în calitate de lector de limba și literatura română începând cu anul 1988/1989 în R.P. Polonă a lectorului Timofte Macovei¹⁶². Acesta a fost recomandat încă de pe 20 august 1984 de către Biroul Executiv al Senatului ca să funcționeze ca lector la una dintre Universitățile din Polonia¹⁶³, candidatura aprobată și de Secretariatul comitetului județean Iași al PCR¹⁶⁴, dar se pare că la acel moment nu fusese aplicată.

Cu această adresă se încheie corespondența din cadrul Arhivei Generale a Universității din Iași și, ținând cont de contextul politic, această legătură nu a mai continuat. Totuși, colaborarea Iași-Lublin-Cracovia poate fi caracterizată ca una viabilă și foarte fructuoasă, iar schimbul reciproc de lectori poate fi apreciat drept pozitiv și unul dintre cele mai longevive. În evoluția acesteia observăm în anii '70 o activitate dinamică, cu sprijin politic și schimb de profesori și studenți, în timp ce în anii '80 a fost pasivă, din cauza contextului politic extern ce a influențat lipsa fondurilor alocate pentru asemenea activități. Specializările, școlile de vară ale studenților și deplasările reciproce ale specialiștilor au fost de multe ori anulate, justificate prin problemele financiare, dar contextul politic a fost mult mai complex decât o asemenea motivație a conducerii Universității din Iași.

Concluzii

Caracterul politic al Lectoratelor reiese din procedura birocratică a nominalizării cadrelor. În același timp, specialiștii trimiși în Polonia nu trebuiau să îndeplinească doar criteriile politice, cu aprobări și recomandări ale Biroului Județean al PCR, în caracterizare fiind menționată cariera de partid – bun „tovarăș”, „calitate de colectiv” și bun mediator¹⁶⁵, dar trebuiau să îndeplinească

¹⁵⁸ Ibidem, f. 122.

¹⁵⁹ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 69/1980, f. 445.

¹⁶⁰ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 22/1986, f. 138.

¹⁶¹ Ibidem, f. 119.

¹⁶² Ibidem, f. 132.

¹⁶³ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 69/1980, f.67.

¹⁶⁴ Ibidem, f. 66.

¹⁶⁵ Ibidem, f. 68.

condițiile profesionale de limbă. Astfel, pentru a preda în Polonia, trebuiau cunoscute limbile polonă, rusă sau franceză¹⁶⁶. Caracterul politic al acestora era unul comun perioadei comuniste, de fapt Lectoratele de limba, literatura, istoria și civilizația poporului român funcționau în conformitate cu prevederile Acordurilor culturale și ale programelor interguvernamentale de schimburi culturale și științifice încheiate între România și celelalte state¹⁶⁷. R.P. Polonă nu era un caz singular, de exemplu, doar pentru anii 1977-1980 posturi de lector mai erau și în: R.P. Bulgaria, R.S. Cehoslovacia, R.P. Chineză, R.F. Cuba, R.D. Germană, Austria, Belgia, Costa Rica, Danemarca, Brazilia, Elveția, Finlanda, Franța, R.F. Germania, India, Italia, Japonia, Mexic, Olanda, SUA, Siria, Senegal, Tunisia, Venezuela¹⁶⁸; în Pakistan era un curs practic de limba română¹⁶⁹, iar în Israel un Lectorat de civilizația poporului român¹⁷⁰.

Schimburile academice ale Universității ieșene cu Universitățile din R.P. Polonă au fost importante din perspectiva longevității, dar și al rezultatelor, prin publicațiile și proiectele comune, manifestările științifice la care au participat ambele părți. În același timp, implicarea studenților prin intermediul școlilor de vară, al cercurilor științifice și a practicii în producție sugerează o colaborare și interes de ambele părți. Această colaborare a contribuit la specializarea cadrelor didactice și la un schimb de idei, de proiecte și o deschidere spre cunoaștere interdisciplinară. În același timp, în cazul R.P. Polone, direcția Lublin pare a fi una prioritară, acordul de colaborare semnat cu Universitatea „Maria Curie-Skłodowska” fiind cel care a încurajat proiecte și direcții de cercetare și, totodată, a reprezentat baza juridică pentru inițierea unor colaborări în momente de blocaje și îngheț, cum se prezintă spre sfârșitul anilor '80. Deplasările cadrelor didactice ieșene, dar și ale celor de la Universitățile din Polonia, erau precedate de o corespondență stufoasă și de cele mai multe ori unele inițiative nu erau finalizate din diferite cauze, fie ele de natură administrativă sau financiară.

O altă concluzie privind schimburile academice româno-polone face referire la un domeniu special. Cazul lectoratelor este unul deosebit mai ales că urmărirea promovării limbii, culturii și civilizației românești, iar cadrele didactice erau nominalizate din cadrele facultății de Filologie. Însă, dacă facem o statistică a specializărilor, conferințelor și articolelor științifice, cele mai multe colaborări au fost în domeniul real: matematică, fizică, biologie și mai puțin socio-uman: istorie, filologie, geografie. Acestea au contribuit la schimbul de publicații științifice și susținerea unor comunicări științifice. Rolul Universității ieșene și al orașului Iași în cadrul acestor colaborări a fost cel de evidențiere ca centru cultural și educativ, ca pol de cercetare și destinație pentru studenții și turiștii poloni care doreau să descopere vechea capitală a Moldovei.

¹⁶⁶ Ibidem, f. 436.

¹⁶⁷ Ibidem, f. 242.

¹⁶⁸ AUAIC, subfond Rectorat, dosar 98/1977, f. 137-143.

¹⁶⁹ Ibidem, f. 96.

¹⁷⁰ Ibidem.

Fluxul cunoscut în anii '70 și apoi înghețarea unor acorduri și descreșterea deplasărilor în anii '80 reflectă de fapt istoria relațiilor externe ale României: deschidere la sfârșitul anilor '60, avânt în anii '70 și declin în anii '80. Căderea regimului comunist în România marchează o altă etapă cu schimbări radicale, cu deschidere spre Occident și integrarea în circuitul internațional. Totodată, nu trebuie minimizată importanța lectorilor ieșeni la Universitățile din Polonia. Aceștia au avut o activitate didactică, științifică și propagandistică marcantă. Lectorii ieșeni au fost implicați în activități culturale, au organizat evenimente de promovare a culturii române și de fiecare dată au primit reflectare în presa poloneză. Rolul politic și propagandistic reiese din obiectivele generale ale unei asemenea activități, dar și de coroborarea și consultațiile cu Ambasada României în R.P. Polonă.

ABREVIERI

<i>AARMSI</i>	= Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice
<i>AARMSL</i>	= Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Literare
<i>AARPAD</i>	= „Analele Academiei Române”, seria II, București, 1879-1916
<i>AA.SS.</i>	= <i>Acta Sanctorum</i> , ed. Bollandisti, III ^a ediție, Parigi 1863-1870
<i>AB</i>	= Arhivele Basarabiei
<i>ACNSAS</i>	= Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
<i>AE</i>	= L'Année Epigraphique, Paris
<i>AIR</i>	= Arhiva Istorică a României
<i>AIAC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj
<i>AIIAI</i>	= Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, Iași
<i>AIIC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie Cluj
<i>AIINC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie Națională, Cluj
<i>AIIX</i>	= Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași
<i>ALIL</i>	= Anuarul de Lingvistică și Istorie Literară, Iași
<i>ALMA</i>	= <i>Archivum Latinitatis Medii Aevi</i> . Genève.
<i>AM</i>	= Arheologia Moldovei, Iași
<i>AMAE</i>	= Arhiva Ministerului Afacerilor Externe
<i>AmAnthr</i>	= American Anthropologist, New Series, Published by Wiley on behalf of the American Anthropological Association
<i>AMM</i>	= Acta Moldaviae Meridionalis, Vaslui
<i>AMMB</i>	= Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași
<i>AMN</i>	= Acta Musei Napocensis
<i>AMR</i>	= Arhivele Militare Române
<i>AMS</i>	= Anuarul Muzeului din Suceava
<i>ANB</i>	= Arhivele Naționale, București
<i>ANC</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Județean Cluj
<i>ANSMB</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Municipiului București
<i>ANG</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Județean Galați
<i>ANI</i>	= Arhivele Naționale, Iași
<i>ANIC</i>	= Arhivele Naționale Istorice Centrale
<i>ANR-Cluj</i>	= Arhivele Naționale, Cluj-Napoca
<i>ANR-Sibiu</i>	= Arhivele Naționale, Sibiu
<i>ANRM</i>	= Arhivele Naționale ale Republicii Moldova, Chișinău
<i>ANRW</i>	= Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, Berlin-New York
<i>ANSMB</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Municipiului București
<i>ANV</i>	= Arhivele Naționale, Vaslui
<i>AO</i>	= Arhivele Olteniei
<i>AP</i>	= Analele Putnei
<i>APH</i>	= Acta Poloniae Historica, Varșovia
<i>AqLeg</i>	= <i>Aquila Legionis. Cuadernos de Estudios sobre el Ejército Romano</i> , Salamanca
<i>AR</i>	= Arhiva Românească
<i>ArchM</i>	= Archiva Moldaviae, Iași
<i>ArhGen</i>	= Arhiva Genealogică
„Arhiva”	= „Arhiva”. Organul Societății Științifice și Literare, Iași
<i>ArhMold</i>	= Arheologia Moldovei

ASRR	= Arhiva Societății Române de Radiodifuziune
AȘUI	= Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
ATS	= Ancient Textile Series, Oxbow Books, Oxford și Oakville
AUAIC	= Arhiva Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
AUB	= Analele Universității „București”
BA	= <i>Biblioteca Ambrosiana</i> , Roma, Città Nuova Editrice
BAR	= Biblioteca Academiei Române
BArchB	= Bundesarchiv Berlin
BAR int. ser.	= British Archaeological Reports, International Series
BBRF	= Buletinul Bibliotecii Române din Freiburg
BCIR	= Buletinul Comisiei Istorice a României
BCMI	= Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice
BCU-Iași	= Biblioteca Centrală Universitară, Iași
BE	= Bulletin Epigraphique
BF	= Byzantinische Forschungen, Amsterdam
BJ	= Bonner Jahrbücher, Bonn
BMI	= Buletinul Monumentelor Istorice
BMIM	= București. Materiale de istorie și muzeografie
BNB	= Biblioteca Națională București
BNJ	= Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher
BOR	= Biserica Ortodoxă Română
BS	= Balkan Studies
BSNR	= Buletinul Societății Numismatice Române
ByzSlav	= Byzantinoslavica
CA	= Cercetări arheologice
CAI	= Caiete de Antropologie Istorică
CartNova	= <i>La ciudad de Carthago Nova 3: La documentación epigráfica</i> , Murcia
CB	= Cahiers balkaniques
CBI	= <i>Der römische Weihebezirk von Osterburken. Corpus des griechischen und lateinischer Beneficiärer – Inschriften des Römischen Reiches</i> , Stuttgart
CC	= Codrul Cosminului, Suceava (ambele serii)
CCAR	= Cronica cercetărilor arheologice din România, CIMEC, București
CCh	= <i>Corpus Christianorum</i> , Turnhout
CChSG	= <i>Corpus Christianorum. Series Graeca</i>
CCSL	= <i>Corpus Christianorum Series Latina</i> , Turnhout, Brepols
CDM	= <i>Catalogul documentelor moldovenești din Arhivele Centrale de Stat</i> , București, vol. I-V; supl. I.
CDȚR	= <i>Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului</i> , București, vol. II-VIII, 1974-2006
Chiron	= Chiron: Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik des Deutschen Archäologischen Instituts, 1971
CI	= Cercetări istorice (ambele serii)
CIL	= <i>Corpus Inscriptionum Latinarum</i> , Berlin
CL	= Cercetări literare
CLRE	= <i>Consuls of the Later Roman Empire</i> , eds. R. S. Bagnall, A. Cameron, S. R. Schwartz, K. A. Worp, Atlanta, 1987
CN	= Cercetări Numismatice
CNA	= Cronica Numismatică și Arheologică, București
CSCO	= <i>Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium</i> , Louvain
CSEA	= <i>Corpus Scriptorum Ecclesiae Aquileiensis</i> , Roma, Città Nuova Editrice
CSEL	= <i>Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum</i> , Wien, De Gruyter
CSPAMI	= Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Centrale, Pitești
CT	= Columna lui Traian, București

<i>CTh</i>	= <i>Codex Theodosianus</i> . Theodosiani, Libri XVI cum constitutionibus Sirmondianis, I, edidit adsumpto apparatu P. Kruegeri, Th. Mommsen, Hildesheim, 1970-1971
<i>Cv.L</i>	= Convorbiri literare (ambele serii)
„ <i>Dacia</i> ”, <i>N.S.</i>	= Dacia. Nouvelle Série, Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, București
<i>DGAS</i>	= Direcția Generală a Arhivelor Statului
<i>DI</i>	= Diplomatarium Italicum
<i>DIR</i>	= <i>Documente privind istoria României</i>
<i>DIRRI</i>	= <i>Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independență</i>
<i>DOP</i>	= Dumbarton Oaks Papers
<i>DTN</i>	= <i>Din trecutul nostru</i> , Chișinău
<i>DRH</i>	= <i>Documenta Romaniae Historica</i>
<i>EB</i>	= Études Balkaniques
<i>EBPB</i>	= Études byzantines et post-byzantines
<i>EDCS</i>	= <i>Epigraphik-Datenbank Clauss-Slaby</i> (http://www.manfredclauss.de/)
<i>EDR</i>	= <i>Epigraphic Database Roma</i> (http://www.edr-edr.it/default/index.php)
<i>EpigrAnat</i>	= Epigraphica Anatolica, Münster
<i>ERAsturias</i>	= F. Diego Santos, <i>Epigrafia Romana de Asturias</i> , Oviedo, 1959.
<i>EuGeSta</i>	= <i>Journal of Gender Studies in Antiquity</i>
<i>Gerión</i>	= Gerión. Revista de Historia Antigua, Madrid
<i>GB</i>	= Glasul Bisericii
<i>GCS</i>	= <i>Die Griechischen Christlichen Schriftsteller</i> , Leipzig, Hinrichs, 1897-1969
<i>GLK</i>	= <i>Grammatici Latini Keil</i>
<i>HEp</i>	= <i>Hispania Epigraphica</i> , Madrid
„ <i>Hierasus</i> ”	= <i>Hierasus</i> . Anuarul Muzeului Județean Botoșani, Botoșani
<i>HM</i>	= Heraldica Moldaviae, Chișinău
<i>HU</i>	= Historia Urbana, Sibiu
<i>HUI</i>	= Historia Universitatis Iassiensis, Iași
<i>IDR</i>	= <i>Inscripțiile din Dacia romană</i> , Bucurști-Paris
<i>IDRE</i>	= <i>Inscriptions de la Dacie romaine. Inscriptions externes concernant l'histoire de la Dacie</i> , I-II, Bucarest, 1996, 2000
<i>IGLN</i>	= <i>Inscriptions grecques et latines de Novae</i> , Bordeaux
<i>IGLR</i>	= <i>Inscripțiile grecești și latine din secolele IV-XIII descoperite în România</i> , București, 1976
<i>IILPecs</i>	= <i>Instrumenta Inscripta Latina. Das römische Leben im Spiegel der Kleininschriften</i> , Pecs, 1991
<i>ILAlg</i>	= <i>Inscriptions latines d'Algérie</i> , Paris
<i>ILB</i>	= <i>Inscriptiones Latinae in Bulgaria repertae. Inscriptiones inter Oescum et Iatrum repertae</i> , Sofia, 1989
<i>ILD</i>	= <i>Inscripții latine din Dacia</i> , București
<i>ILN</i>	= <i>Inscriptiones latines de Novae</i> , Poznan
<i>ILLPRON</i>	= <i>Inscriptionum Lapidarium Latinarum Provinciae Norici usque ad annum MCMLXXXIV repertarum indices</i> , Berlin, 1986
<i>ILS</i>	= <i>Inscriptiones Latinae Selectae</i> , 1892
<i>IMS</i>	= <i>Inscriptiones Moesiae Superioris</i> , Belgrad
<i>IN</i>	= „Ioan Neculce”. Buletinul Muzeului Municipal Iași
<i>ISM</i>	= <i>Inscripțiile din Scythia Minor grecești și latine</i> , București, vol. I-III, 1983-1999
<i>JGO</i>	= <i>Jahrbücher für Geschichte Osteuropas</i>
<i>JL</i>	= Junimea literară
<i>JRS</i>	= The Journal of Roman studies, London
<i>LR</i>	= Limba română
<i>Lupa</i>	= <i>Ubi Erat Lupa</i> (http://lupa.at/)
<i>MA</i>	= Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț

<i>MCA</i>	= Materiale și cercetări arheologice
<i>MEF</i>	= <i>Moldova în epoca feudalismului</i> , vol. I-XII, 1961-2012, Chișinău
<i>MEFRA</i>	= <i>Mélanges de l'École française de Rome: Antiquité</i> , Roma
<i>MGH</i>	= <i>Monumenta Germaniae Historica inde ab anno Christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum auspiciis societatis aperiendis fontibus rerum Germanicarum medii aevi</i> , Berlin 1877-
<i>MI</i>	= Magazin istoric, București
<i>MIM</i>	= Materiale de istorie și muzeografie
<i>MM</i>	= Mitropolia Moldovei
<i>MMS</i>	= Mitropolia Moldovei și Sucevei
<i>MN</i>	= Muzeul Național, București
<i>MO</i>	= Mitropolia Olteniei
<i>MOF</i>	= Monitorul Oficial al României
<i>Navarro</i>	= M. Navarro Caballero, <i>Perfectissima femina. Femmes de l'élite dans l'Hispanie romaine</i> , Bordeaux, 2017.
<i>NBA</i>	= <i>Nuova Biblioteca Agostiniana</i> , Roma, Institutum Patristicum Augustinianum
<i>NDPAC</i>	= <i>Nuovo Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane</i> , I, A-E, 2e edizione, Marietti, 2006; III, P-Z, 2e edizione, Marietti, 2008
<i>NEH</i>	= Nouvelles études d'histoire
<i>OI</i>	= Opțiuni istoriografice, Iași
<i>OPEL</i>	= <i>Onomasticon provinciarum Europae latinarum</i> , vol. I-IV, Budapesta-Viena, 1994-2002
<i>PG</i>	= <i>Patrologiae cursus completus, Series Graeca</i> , ed. J.-P. Migne, Paris, 1886-1912
<i>PIR</i>	= <i>Prosopographia Imperii Romani. Saec. I.II.III</i> , editio altera, Berlin.
<i>PLRE</i>	= <i>Prosopography of the Later Roman Empire</i> , 3 vol., eds. A. H. M. Jones, J. R. Martindale, and J. Morris, Cambridge, 1971-1992
<i>RA</i>	= Revista arhivelor
<i>RBAR</i>	= Revista Bibliotecii Academiei Române, București
<i>RC</i>	= Revista catolică
<i>RdI</i>	= Revista de istorie
<i>REByz</i>	= Revue des Études Byzantines
<i>RER</i>	= Revue des études roumaines
<i>RESEE</i>	= Revue des études Sud-Est européennes
<i>RGI</i>	= Revista Generală a Învățământului
<i>RHP</i>	= <i>Die römischen Hilfstruppen in Pannonien während der Prinzipatszeit. I: Die Inschriften</i> , Viena
<i>RHSEE</i>	= Revue historique de Sud-Est européen
<i>RI</i>	= Revista istorică (ambele serii)
<i>RIAF</i>	= Revista pentru istorie, arheologie și filologie
<i>RIB</i>	= <i>Roman Inscriptions of Britain</i> , Londra
<i>RIM</i>	= Revista de Istorie a Moldovei, Chișinău
<i>RIR</i>	= Revista istorică română, București
<i>RIS</i>	= Revista de istorie socială, Iași
<i>RITL</i>	= Revista de istorie și teorie literară
<i>RIU</i>	= <i>Die römischen Inschriften Ungarns</i> , Budapesta
<i>RJMH</i>	= The Romanian Journal of Modern History, Iași
<i>RM</i>	= Revista muzeelor
<i>RMD</i>	= <i>Roman Military Diplomas</i> , Londra
<i>RMM</i>	= <i>Römische Militärdiplome und Entlassungsurkunden in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseums</i> , Mainz
<i>RMM-MIA</i>	= Revista muzeelor și monumentelor, seria Monumente istorice și de artă
<i>RMR</i>	= Revista Medicală Română
<i>RRH</i>	= Revue roumaine d'histoire

<i>RRHA</i>	= Revue roumaine de l'histoire de l'art
<i>RRHA-BA</i>	= Revue Roumaine d'Histoire de l'Art. Série Beaux Arts
<i>RSIAB</i>	= Revista Societății istorice și arheologice bisericești, Chișinău
<i>Rsl</i>	= Romanoslavica
<i>SAHIR</i>	= Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae, București
<i>SAI</i>	= Studii și Articole de Istorie
<i>SANIC</i>	= Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale
<i>SCB</i>	= Studii și cercetări de bibliologie
<i>SCh</i>	= <i>Sources Chrétiennes</i> , Paris
<i>SCIA</i>	= Studii și cercetări de istoria artei
<i>SCIM</i>	= Studii și cercetări de istorie medie
<i>SCIV/SCIVA</i>	= Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie)
<i>SCN</i>	= Studii și Cercetări Numismatice, București
<i>SCȘI</i>	= Studii și cercetări științifice, Istorie
<i>SEER</i>	= The Slavonic and East European Review
<i>SHA</i>	= <i>Scriptores Historiae Augustae</i>
<i>SJAN</i>	= Serviciul Județean al Arhivelor Naționale
<i>SMIC</i>	= Studii și materiale de istorie contemporană, București
<i>SMIM</i>	= Studii și materiale de istorie medie, București
<i>SMIMod</i>	= Studii și materiale de istorie modernă, București
<i>SOF</i>	= Südost-Forschungen, München
<i>ST</i>	= Studii Teologice, București
<i>StAntArh</i>	= <i>Studia Antiqua et Archaeologica</i> , Iași
<i>T&MBYZ</i>	= <i>Travaux et Mémoires du Centre de recherches d'histoire et de civilisation byzantines</i>
<i>ThD</i>	= Thraco-Dacica, București
<i>TR</i>	= Transylvanian Review, Cluj-Napoca
<i>TV</i>	= Teologie și viața, Iași
<i>ZPE</i>	= Zeitschrift für Papyralogie und Epigraphik
<i>ZSL</i>	= Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde